Håndbogsreal 2

SØNDERBORG SLOT

Istandsættelse og fremtidig brug

BETÆNKNING
AFGIVET DEN 22. MARTS 1961 AF DET AF
BOLIGMINISTERIET DEN 5. MARTS 1959
NEDSATTE UDVALG

DET JURIDISKE LABORATORIUM VED KØBENHAVNS UNIVERSITET
ex. 2

BETÆNKNING NR. 283

1 g 61

PRINTED IN DENMARK BY AARHUUS STI FTS BOGTRYKKER I E

INDHOLD

Forord 5
Udvalgets nedsættelse, dets kommissorium og sammensætning, side 5. - Arbejdets gang, side 6.

I. Sønderborg Slot i fortid og nutid 7
1. Slottets plads i historien - kort skildret med særlig fremhævelse af den nuværende bygnings forhold, side 7. - 2. Slottets situation i dag. Mangler, der kan iagttages, og som må afhjælpes, side 8.

II. Overvejelse af muligheder for forbedring af forholdene og forslag til en nyordning 10
1. Slottets muligheder for at fremtræde værdigt som historisk monument. Nutidige, levende funktioner må ønskes. Der bør være boliger og museum, samt tillige lokaler egnet til møder og andre arrangementer, der ikke nødvendigvis behøver at stå i forbindelse med museets virksomhed, side 10. - 2. De forskellige funktioner må kombineres med en helhedsordning for øje. Forslag hertil fremsættes, side 10. - 3. Restaurering under særlig hensyntagen til von Platens arkitektur, side 10. - 4. Tekniske muligheder for bevaring, herunder brandsikring, side 11. — 5. Forslag fremsættes til restaurering og ombygning med henblik på tilvejebringelsen af mulighed for at tilgodese kravene til slottets fremtidige brug. side 12.

III. Anvendelse og udstyr 13
1. Det ombyggede slots anvendelse efter forslaget. Museet, boligerne, slotsrummene i slottets nordfløj, foredragssalen og kapellet, side 13. - 2. Slottets indre udstyrelse, side 14.

IV. Administration og drift 15
1. Administrationens fordeling mellem boligministeriet og museet, vilkårene for museets tilstedeværelse på slottet, side 15. - 2. Haveanlægget, side 15. - 3. Driften forbliver, hvad selve bygningen angår, et boligministerielt anliggende, medens museet får ansvaret for den øvrige med brugen forbundne drift, side 15.

V. Tilslutning til udvalgets forslag 17
1. Det særlige Bygningssyn, side 17. - 2. De fire sønderjydske amtsråd, og byrådene i Haderslev, Åbenrå og Tønder, side 17. - 3. Sønderborg byråd, side 17. — 4. Museet på Sønderborg Slot, side 17. - 5. Lokalmuseumstilsynet, side 17. - 6. Historisk Samfund for Als og Sundeved, side 21. - 7. Udvalgets indstilling til spørgsmålet om statens tilslutning til forslaget, side 17.

VI. Forslag til fremgangsmåde 18
1. Ordning med brugere af slottet, side 18. - 2. Tilrettelæggelse af endeligt forslag og bevilling, side 18. - 3. Byggearbejdets gennemførelse, side 18. - 4. Slottet tages i brug efter dets nye bestemmelse, side 18.

VII. Afsluttende bemærkninger og konklusioner 19
Mulige, enklere løsninger frarådes. Opgavens nationale karakter. Mere vidtløftige forslag kan ikke anbefales, side 19. — Konklusion, side 19.

VIII. W. F. v. Platens opmålinger fra omkr. 1718 (4 tavler).

BILAG

1. Arkitekt Peter Koch's redegørelse for: 20
a) Tegningsmateriale, side 20. - b) von Platen's opmåling ca. 1718, side 20. — c) Charles Christensen's opmåling 1936-39, side 21. — d) Slottets nuværende udseende og tilstand, side 21. - e) Undersøgelser, side 21. — f) Centralvarme og vinduer, side 21. - g) Brandsikringer, side 22. — h) Slottets anvendelse, side 22. - i) Gennemgang af slottet, side 23. - j) Fordelingen af museets samlinger, side 23. — k) Rundgang i museet, side 27. - 1) Uløste opgaver, side 27. - m) Udendørs arbejder, side 27. — n) Slottets omgivelser, side 28. — o) Omkostninger, side 28. - p) Terminer, side 28.

2. Skrivelse fra museet på Sønderborg Slot med driftsbudget 29
Tilsagn om fremskaffelse af midler til museets udstyrelse, side 29. - Tilsagn om overtagelse af driften, side 29.

3. Det særlige Bygningssyns erklæring af 19. august 1960 med godkendelse af skitseforslaget 32

4. Fælleserklæring for de fire sønderjydske amtsråd samt byrådene i Haderslev, Åbenrå og Tønder 33
Tilsagn om tilvejebringelse af en fond til slotsrummenes udstyrelse, side 33.

5. Skrivelse af 21. oktober 1960 fra Sønderborg byråd med tilsagn om afholdelse af udgifter ved foredragssalens aptering, samt tilsagn om støtte til driften 34

6. Lokalmuseumstilsynets erklæring af 4. oktober 1960 35

7. Skrivelse af 8. september 1960 fra Historisk Samfund for Als og Sundeved 37

FORORD

Efter genforeningen i 1920 blev Sønderborg Slot fredet i kl. A, og det har siden - ikke mindst efter at staten i 1921 overtog bygningen - stået klart, at slottet måtte underkastes en gennemgribende istandsættelse. I tiden omkring den anden verdenskrigs udbrud arbejdedes der med forslag til en sådan istandsættelse, men krigstidens materialevanskeligheder medførte, at sagen måtte henlægges, og heller ikke i det første ti-år efter freden var situationen sådan, at der kunne blive tale om at iværksætte det omfattende arbejde. Dets nødvendighed blev imidlertid stadig mere påtrængende, og i 1957 bad statens bygningsfredningsorgan - Det særlige Bygningssyn - boligministeren om at søge udvej for opgavens løsning. Efter forhandlinger mellem Boligministeriet og Det særlige Bygningssyn besluttede boligministeren under 5. marts 1959 at nedsætte et bredt sammensat udvalg, der fik til opgave dels at overveje, hvorledes en restaurering af Sønderborg Slot bør udføres, dels at undersøge de bedste tekniske muligheder for en bevaring af slottet fremover, herunder gennemførelsen af en mere effektiv brandsikring og endelig at tage stilling til eventuelle spørgsmål i forbindelse med anvendelsen af lokaliteterne på Slottet.

Udvalget fik følgende sammensætning:

Rigsantikvar, professor, dr. phil. Johannes Brøndsted, formand,
Borgmester Anders Andersen, Sønderborg,
Gårdejer Hans Andersen, Kongsbjerg, som repræsentant for De nationale foreningers sønderjydske samarbejdsudvalg,
Politimester A. Bjerre, Gråsten, som repræsentant for Åbenrå amtsråd,
Gårdejer Hans Christiansen, Holballe, som repræsentant for Sønderborg amtsråd,
Direktør Jes Christiansen, Åbenrå,
Folketingsmand Lars Clausen, Olufskjær,
Amtmand M. J. Clausen, Tønder,
Departementschef E. Dige, som repræsentant for finansministeriet,
Folketingsmand Peter Gorrsen, Alnor skole,
Folketingsmand Ejnar Hansen, Bjørnekjær,
Gårdejer Jens J. Hansen, Nustrup, som repræsentant for Haderslev amtsråd,
Arkivar P. K. Iversen, Åbenrå,
Borgmester Erik Jessen, Åbenrå,
Folketingsmand Kristian Kristensen, St. Nustrup,
Arkitekt Peter Koch, København,
Skoleleder, dr. phil. Paul Koopmann, Tinglev, som repræsentant for Tønder amtsråd,
Departementschef J. Elkjær Larsen, som repræsentant for statsministeriet,
Landsretssagfører Bent Miang, Sønderborg,
Borgmester P. Olesen, Haderslev,
Borgmester J. J. Paulsen, Tønder,
Museumsdirektør Jørgen Paulsen, Hillerød,
Bygningsinspektør K. Lehn Petersen, Odense,
Stiftamtmand J. R. Pinholt, Haderslev,
Departementschef Axel Skalts, som repræsentant for boligministeriet,
Museumsinspektør J. Slettebo, Sønderborg,
Folketingsmand Fr. Slipsager, Fynshav,
Amtmand C. A. Vagn-Hansen, Åbenrå,
Departementschef frk. A. Vøhtz, som repræsentant for undervisningsministeriet.

Der udpegedes straks et særligt forretningsudvalg bestående af:

Rigsantikvar, professor, dr. phil. Johannes Brøndsted, formand,

Borgmester Anders Andersen,
Gårdejer Hans Christiansen,
Folketingsmand Peter Gorrsen,
Arkitekt Peter Koch,
Departementschef Axel Skalts,
Amtmand G. A. Vagn-Hansen.

Som sekretærer for udvalget blev fuldmægtig i boligministeriet Børge Høilund og magister Harald Langberg, Det særlige Bygningstilsyn, beskikket.

Efter at amtmand M. J. Clausen var fratrådt som amtmand over Tønder amt blev han ved boligministeriets skrivelse af 28/7 1960 fritaget for hvervet som medlem af udvalget og ved skrivelse af s. d. blev amtmand, dr. jur. Tyge Haarløv anmodet om at indtræde som medlem.

Udvalget holdt sit første samlede møde på Sønderborg Slot den 25. juni 1959 og sit sidste samme sted den 22. august 1960. Forretningsudvalget har holdt en række møder dels i Sønderborg, dels i København. Endvidere har der været forhandlet medlemmerne imellem, og særlige spørgsmål har været drøftet med boligministeriets arkitektafdeling, Det særlige Bygningssyn, Nationalmuseet og Statens Lokalmuseumstilsyn m. fl. Ved et møde den 5. september 1960 på Sønderborg Slot, hvori deltog medlemmer fra samtlige sønderjydske amters og købstæders regnskabs- og kasseudvalg, tilvejebragtes en ordning af spørgsmålet om lokal støtte til slottets udstyrelse. Med stor interesse har udvalget sat sig ind i et forslag fremsat af enkelte medlemmer bistået af andre interesserede om oprettelsen af en særlig studiesamling — med lokaler på slottet — til fremme af udforskningen af Sønderjyllands historie, men udvalget har dog ikke ment at kunne få dette forslag indarbejdet i det forslag, som fremlægges i nærværende betænkning.

København og Sønderborg, januar-marts ig6i.

Anders Andersen. **Hans Andersen.** **A. Bjerre.**

Johannes Brøndsted, formand. **Hans Christiansen.** **Jes Christiansen.**

Lars Clausen. **E. Dige.** **Peter Gorrsen.**

Tyge Haarløv. **Ejnar Hansen.** **Jens J. Hansen.**

P. K. Iversen. **Erik Jessen.** **Kristian Kristensen.**

Peter Koch. **Paul Koopmann.** **J. Elkjær Larsen**

Bent Miang. **P. Olesen.** **J. J. Paulsen.**

Jørgen Paulsen. **K. Lehn Petersen.** **J. R. Pinholt.**

Axel Skalts. **J. Slettebo.** **Fr. Slipsager**

C. A. Vagn-Hansen. **A. Vøhtz.**

Børge Høilund *Harald Langberg*

I. SØNDERBORG SLOT I FORTID OG NUTID

1.

Ingen tør med sikkerhed sige, hvornår Sønderborg Slot er grundlagt, men en formodning om, at Valdemar den Store byggede borg her efter vendisk hærgen på Als i 1158, kan for så vidt vinde tiltro, som placeringen passer smukt ind i det mønster af kystborge, der skabtes til styrkelse af Danmark i Valdemarstiden. Københavns borg, Vordingborg, Kalundborg, Nyborg og Sønderborg ligger alle på steder, hvor havnefærdigt farvand står i god forbindelse med åben sø, men det må rigtignok tilføjes, at vi først fra et væsentligt senere tidspunkt har tilforladelige efterretninger om Sønderborg Slot.

Konger og hertuger stredes om at besidde stedet. I 1358 belejrede Valdemar Atterdag Borgen. I 1410 lagde Erik af Pommern en hær omkring den. Stærk må den have været, men hvordan den så ud, kan vi ikke sige.

Dog tør vi tro, den omkring 1400 har mindet om Nyborg og om Erik af Pommern's Borg ved Øresund - det Krogen, som skulle blive til Kronborg. Som Nyborg og Krogen har Sønderborg sikkert vist sig udefra som en kraftig rød blok dannet ved en ringmur rejst over en firkant. Tårne har der været til forsvarets styrkelse, men i dækning bag den svære mur - bygget op imod denne - har mindre bastante bygninger kunnet placeres, og at alt ikke var viet krigens håndværk, men at Sønderborg allerede på Valdemar Atterdags tid kunne danne ramme om fyrstelig festivitas, tør vi udlede af den kendsgerning, at kongens bryllup med en søster til slotsherren, hertug Valdemar den Femte, stod her i 1340.

I den nuværende vestfløj gemmer sig betydelige rester af en middelalderlig bygning med en fornemt hvælvet sal; også i slottets svære ydermure står meget af middelalderborgen bevaret, men andet er gået tabt, således desværre det »blå tårn«, der har vundet særlig berømmelse, fordi det var her, Christian den Anden indesluttedes i 1532 og sad fængslet i mange år.

En vældig byggeperiode satte ind i slottets historie omkring midten af det 16. århundrede, da Christian den Tredie istandsatte den efterhånden temmelig brøstfældige borg. Det meste af den nuværende sydfløj og vestfløj blev efter alt at dømme til på denne tid. Sønderborg var tiltænkt dronning Dorothea som enkesæde, og da hun efter kongens død 1559 fortsatte byggearbejderne, blev såvel nordfløjen med det kosteligt udstyrede og smukt bevarede kapel som hovedparten af den smalle østfløj til. Sønderborg stod da som et glimrende fyrsteligt slot, rigt prydet med pragtgavle, tårne og spir, det meste kendt fra gamle gengivelser, men dog ikke så godt kendt, at vi kan udtale os bestemt om alle enkeltheder. Slottet fik en ilde medfart i svenskekrigen 1658—60, og gode oplysninger om dets udseende har vi først fra den efterfølgende tid. Det blev omkring 1718 opmålt på amtmand, tidligere generalbygmester Frederik Vilhelm von Platens foranstaltning som et led i forberedelsen af en ombygning, der udførtes 1718-20. Det meste af den megen udvendige pragt blev nu pillet af bygningen, men det var ikke en primitiv og simpel reduktion, der gennemførtes. Hensigten var tydeligvis at bringe den mægtige bygning i pagt med det 18. århundredes syn på arkitektur.

Blokken skulle uniformeres og reguleres efter store linier, og von Piaten forlenede virkelig slottet med en ny stærk monumentalitet. Han havde ladet resterne af tre ydre hjørnetårne blive stående, men de to - deriblandt det berømte »blå tårn« - var håbløst medtagne og blev nedbrudt på Frederik den Femtes befaling kort efter århundredets midte. Som slottet da kom til at stå, var det imidlertid fortsat helt præget af von Platens intentioner, og det er endnu stort set von Platens værk, vi har for øje. Men forringelser har som en stadig snigende sot angrebet slottet i de to århundrede, der siden er forløbet. 1764 overlod kongen slottet til den augustenborgske hertug, og det har ikke herefter fungeret som fyrstelig bolig. 1813-14 og 1848-50 var slottet lazaret, i 1864 tillige dansk militærforlægning og fra 1867 til 1919 uden afbrydelse prøjsisk kaserne. Groft var det behandlet, da den danske stat overtog det i 1921, og der er endnu ikke rådet bod på skaderne.

Men bygningen har været robust.

Der er muret på den i tanken om belejring, kamp og strabadser, den har været tænkt som et magtmiddel i væbnede sammenstød, og den har veteranens arrede væsen. Tillige har den fyrstelig anstand og gemmer minder om forfinet hofliv i en dronnings tegn, overhovedet bærer den vidne, lavmælt men utvetydigt, om høj europæisk standard i bygningskultur og kunst. Endelig er den i dybeste forstand vor, et pant på vor færd i historien, et mindesmærke.

Udvalget har indledt sit arbejde med at betragte dette slots situation i dag.

2.

En blid landskabelig skønhed er fra naturens hånd skænket de områder, Aissund på engang binder sammen og adskiller. Dansk natur fremtræder i så mange indbyrdes vidt forskellige former, at man nødig vil fremhæve en enkelt af dem som særlig dansk, men der er steder, hvor en fjord eller et sund samler landskabet i en egen yndefuld ligevægt og giver os et afrundet billede af en dansk hjemstavn, et billede, hvori købstad og landsby, agerland og skov, strand og åben sø går sammen i en helhed, man gerne opfatter som et billede af, hvordan Danmark er, og det er midt i et sådant landskab, Sønderborgs historiske slot rejser sig på det lille næs, der fra Als skyder sig ud i vandet.

Er beliggenheden således i sig selv den smukkeste, må dog enhver, der nærmer sig slottet, erkende, at dette ingenlunde fremtræder sådan, som man kunne ønske det, og det må desværre tilføjes, at ved en nøjere gennemgang af bygningen - ude og inde - viser manglerne sig at være ganske overordentlig store.

Imod slottets hovedform skal intet indvendes. Man kan beklage, at flere af dets tårne og alle de festligt knejsende spir, som prydede det i fordums tid, forlængst er forsvundet, men man må på den anden side erkende, at den magtfulde, grånende gulrøde blok, der nu står tilbage med kun en enkelt »runddel« i behold, er forlenet med en fortættet kraft af egen — måske dyster - skønhed, som på engang bringer middelalderborgens strenge væsen og enevældens store ideer om regularitet i erindring og således har god historisk baggrund. Heller ikke som ramme om mange dyrebare minder fra de sidste blodige kampe for Sønderjylland kan slottets knappe, lukkede form forekomme uheldig.

I styrke og skønhed ville helhedsindtrykket dog unægtelig vinde, om det fornemme, prunkløse slot fik lov at fremtræde på ædlere vis. Toldbygningens påtrængende naboskab må beklages, og det lader sig ikke bortforklare, at slottets murværk og — navnlig - vinduer er i en forfatning, der lader meget tilbage at ønske.

Indtræder man i slotsgården, gør også mangler ved murværk og vinduer sig stærkt gældende.

I murværket, der fra gammel tid har været af høj kvalitet, og som med særprægede detailler vidner om en ærværdig fortid, er der således i nyere tid foretaget forandringer udført med en grim maskinstrøget sten, der

bl. a. har fundet anvendelse ved ommuring af tårnenes murkroner og som stærkt har medvirket til forsimpling af gårdinteriøret. Til vinduer har man i senere tider anvendt en temmelig karakterløs type. Et enkelt intakt vindue fra begyndelsen af det 18. århundrede sidder tilbage som en påmindelse om, hvad der for gårdinteriøret som helhed er tabt ved vinduernes udskiftning. Sætninger og voldsomme revnedannelser i murværket er man dog lykkeligvis skånet for, og den omstændighed, at taget er holdt i god stand har tillige bevirket, at man ikke står over for en murkrone angrebet og ødelagt af nedsivende vand. Man må derfor sige, at slottet i det ydre ikke åbenbarer mangler af så graverende art, at de indebærer nogen fare for slottets bestånen.

I det indre er manglerne derimod alvorlige.

En latent risiko for total udbrænding er til stede, og hertil kommer, at slottets mange rum — på enkelte nær — fremtræder i en aldeles uværdig form.

Dyrt har vi her i landet måttet bøde for, at vore store murede slotte opførtes med en umådelig mængde træværk i det indre, uden at der sørgedes for tilstrækkelige brandmure. Og letsindigt har man tillige med rette kunnet kalde det, når de adskillende mure, der vitterligt opførtes, sidenhen blev ombygget og gennembrudt på skødesløs måde. Koldinghus, Frederikborg og såvel det første som det andet Christiansborg brændte ned, fløj efter fløj; Sønderborg slot er som beredt for en sådan katastrofe. Vel er der brandmure, men der konstateredes ved udvalgets første gennemgang af slottet så alvorlige mangler ved sikringssystemet, at man så sig foranlediget til straks at bede ministeriet gribe ind med midlertidige foranstaltninger. En tilbundsgående sikring på dette punkt er imidlertid fortsat en uomgængelig nødvendighed.

Fjernelse af enkelte skillerum - og gennembrydninger af rækker af andre - har på visse punkter medført en konstruktiv svækkelse af bygningen, hvilket i slottets nordvest-hjørne er afhjulpet ved etableringen af en skæmmende jernsøjlekonstruktion, men stort set er der konstruktivt ingen fare på færde, hverken hvad murværk, bjælkelag el. tagværk angår.

Hovedindtrykket af det indre er nærmest det, at man befinder sig i en gammel, forlængst forladt, slidt og dårligt holdt kaserne, som er taget i brug til andre formål, men ikke egentlig indrettet til disse formål. Der er foretaget nødtørftige forandringer og utilstrækkelige småreparationer, men bortset fra kapellet og de tilstødende hvælvede begravelsesrum fremtræder alt i en mærkelig midlertidig skikkelse. Man må anerkende den entusiasme og energi, der har været lagt for dagen for at skabe et museum i sådanne lokaler, men opgaven har øjensynligt måttet løses uden forsøg på at fralokke bygningen ret mange af de værdier, den rummer som det historiske slot, den vitterligt er, værdier, som det netop måtte have været ønskeligt at få blottet og nyttiggjort i et museum. Selv om det oprindelige rumudstyr og inventar - bortset fra kapellets — stort set må betragtes som helt gået tabt, så ville en kultivering af husets indre med en retablering af rum i de rette dimensioner have kunnet forstærke indtrykket af, at man befandt sig i en arkitektonisk mærkværdig bygning, et indtryk man for øjeblikket alt for hårdt må savne. I en nænsomt istandsat bygning måtte en museumsopstilling, der tog udvidede æstetiske hensyn, have lønnet sig.

Med de krav, der i dag stilles til museer, krav der imødekommes i praktisk talt alle hovedstadsområdets museer, og som umiddelbart syd for grænsen er tilgodeset gennem den særlige indsats, der i de seneste år er gjort på Flensborg Museum og på Gottorp, ja, med sådanne krav til et museum må en besøgende på Sønderborg slot blive bittert skuffet for ikke at sige beskæmmet. Det må i lige måde være en national og en lokal opgave at råde bod herpå, og det er en opgave, som bør tages op snarest.

II. OVERVEJELSE AF MULIGHEDER FOR FORBEDRING AF FORHOLDENE

Det er åbenbart for enhver, at slottet trænger til en hovedistandsættelse, men en sådan kan ikke tænkes tilrettelagt og gennemført uden at det i det mindste i store træk står fast, hvad bygningen skal bruges til.

På den ene side må man ønske, at bygningen istandsættes som *historisk monument.* Dette er i og for sig en funktion i sig selv. Det gamle slot skal fremtræde som et mindesmærke, der kan vidne om fortidens bygningskultur og historie, men man må på den anden side erkende, at et sådant mindesmærke ville kunne virke dødt, hvis der ikke i fortsættelse af al den virksomhed og al det liv, som dog i fortiden udspilledes her, sørgedes for *nutidige levende funktioner.* Der har altid boet mennesker på slottet, og der bør fortsat være boliger, omend der ifølge sagens natur kun kan blive tale om at reservere en begrænset del af bygningskomplekset til *boligformål,* thi det er indlysende, at det må være sådan, at slottet i vidt omfang må gøres tilgængeligt for hele befolkningen. Man bør følgelig se bort fra en lang række udnyttelsesmuligheder, som ville indebære, at kun få fik adgang til det indre. Offentlige kontorer, institutter, fagskoler o. 1. bør af denne såvel som af rent praktiske grunde ikke huses i bygningen. Det er udvalgets opfattelse, at *museet* bør forblive i slottet, og at størstedelen af lokalerne bør benyttes til museale formål, men selv om moderne museer blandt andet ved foredragsvirksomhed og ved at gennemføre særarrangementer af den ene og anden art kan samle mennesker og skabe liv i gamle bygninger, finder udvalget det ønskeligt, at der herudover sikres god plads til anden mødevirksomhed på slottet. *Møder og arrangementer uden direkte tilknytning til museet* bør kunne gennemføres på slottet, der således bl. a. skal kunne være ramme om og samlingssted for et folkeligt kulturelt liv i landsdelen.

2.

Afhjælpningen af de påpegede bygningsmæssige skavanker bør følgelig ske efter en plan, der giver slottet de bedst mulige betingelser for fremtidig at kunne »fungere« som

a) historisk monument
b) bolig
c) museum
d) mødested

Kan man principielt adskille disse fire funktioner, bør man i praksis søge dem bragt sammen i en enkel harmoni, som sikrer enheden i det hele foretagende. Den mere passive funktion som offentlig tilgængelig »historisk mindesmærke« fordrer, at der tages vidtgående hensyn til bygningen, som i det daglige bør være under nøje opsigt. Boligproblemet bør løses med henblik herpå, idet der kan indrettes bolig for dem, der får til opgave at passe på bygningen, og hvad der findes i den. Da udvalget nu er gået ind for museumsformålet som det, der harmonerer godt med bygningens rolle som historisk monument, er det rimeligt at tænke sig boliger indrettet for museets leder og dets vagtmester, idet man da tillige må finde det hensigtsmæssigt, at disse to får et vist ansvar for benyttelsen af bygningen som helhed. Endelig bør det være sådan, at de rum, der agtes anvendt til mødeformål, må være beliggende, så de under visse omstændigheder kan bruges i forbindelse med museet, medens det tillige må sikres, at de kan anvendes helt uden at museet berøres deraf.

3.

Restaureringen bør gennemføres under hensyn til den skitserede fremtidige anvendelse,

idet der lægges afgørende vægt på at bringe slottet i en bygningsmæssig og æstetisk fuldt tilfredsstillende form. I hovedsagen er bygningshistorien kendt, men det vil ved afhugning af puds i det indre og ved undersøgelse af oprindelige bjælkelag ni. v. blive muligt at indsamle supplerende oplysninger om slottets historie, og i et vist omfang bør der fremover være mulighed for, at sådanne vidnesbyrd om forskellige tiders arbejde med bygningen kan iagttages af besøgende, men bygningen bør ikke blive et bygningsarkæologisk »præparat« i den forstand, at alt skal kunne gennemskues. Slottet må fremtræde som en arkitektonisk forsvarlig helhed, og det findes ikke muligt at fastholde dette, med mindre bygningen istandsættes under særlig hensyntagen til den form, den fik ved von Platens ombygning i 1718—20. At ville forsøge en rekonstruktion af det 16. århundredes Sønderborg slot måtte på forhånd betragtes som uforsvarligt. I hovedsagen kunne det gøres, men alt for få detailler er kendt, og man ville ikke kunne undgå at skulle udføre utallige ting uden forsvarligt grundlag. Så meget ville blive uægte og forfalsket, at ingen moderne bygningsrestaurator kunne tage ansvaret for resultatet. Hvad derimod von Platens slot angår, er alt væsentligt - også i detailler — kendt for det ydres vedkommende, og man behøver ikke at indlade sig på vidtløftige, usikre rekonstruktioner.

I det indre vil det være muligt at tage videregående hensyn til, hvad der er frembragt i forskellige tider, men de fleste rum må af hensyn til den ydre helhed fremtræde i en form med vinduer etc, som forudsat af von Piaten.

Det vil dog ikke være rimeligt for sådanne rums vedkommende at søge dem alle udstyret med paneler etc. kopieret efter former kendt fra von Platens tid. Hvor intet værdifuldt rumudstyr fra gammel tid er bevaret, og rummene tænkes anvendt som udstillingsrum for museet, må det være naturligt at gøre dem i stand som moderne rum vel at mærke under fuld hensyntagen til deres placering i den arkitektoniske helhed.

4.

Gennemføres en istandsættelse efter de her anførte retningslinier, vil de tekniske muligheder for at bevare slottet fremover være nemme at overskue. Slottets såre enkle form bibeholdes, og bygningen vil ikke være vanskelig at vedligeholde. I så henseende knytter de største problemer sig til det indre. Mange rum er meget fugtige nu, og det vil være umuligt at nå et gunstigt resultat, med mindre man sikrer sig imod fugtskader. At isolere de svære mure fra den fugtige grund skulle ikke være nødvendigt, men ved at etablere et forsvarligt drænings- og afløbssystem, ved at udstyre hele slottet med centralvarme og ved at sørge for, at udtørrings- og udluftningsmulighederne - navnlig for de underste rums vedkommende - er i orden, måtte man kunne betragte faren for fugtskader — herunder svampeangreb — for afværget.

I øjeblikket er flere kakkelovne opstillet på slottet. Med centralvarmeanlægget overflødiggøres al videre brug af kakkelovn på stedet, og en del skorstene kan lukkes. Hvor der findes kaminer, må skorstenene være i orden, men ved et særligt regulativ bør brugen af disse kaminer og anvendelsen af åben ild overhovedet indskrænkes meget stærkt og være under hård kontrol.

Den elektriske installation må gennemføres brandsikker, og benyttelse af elektricitet må ske efter et regulativ svarende til det, der gælder for Nationalmuseet og Frederiksborg slot.

Da det i forbindelse med restaureringen vil være muligt at gennemføre en omfattende bygningsmæssig brandsikring, skulle det imidlertid ikke være nødvendigt at være slet så forbeholden med hensyn til anvendelse af elektricitet på Sønderborg slot som på Frederiksborg.

At gøre alle etageadskillelser og hele tagkonstruktionen brandfri - sådan som det f. eks. er sket ved istandsættelse af det under krigen udbrændte Åbo slot - finder udvalget ikke rimeligt, da det i høj grad er ønskeligt at bevare det væsentligste i slottets konstruk-

tion, men afsnit af bygningen (med etageadskillelser og tagværk) bør ombygges, så de fremover er brandsikre, og i tilslutning til brandmurene bør dele af tagværket udskiftes med en træfri konstruktion.

Endelig bør slottet udstyres med et mekanisk virkende brandslukningsanlæg og et alarmsystem med ledning direkte til Sønderborg brandvæsens vagtstue.

På døre, underste vinduer og alle vigtige montre sættes tyverialarm. I kapellet installeres et anlæg til oprettelse af konstant fugtighedsgrad.

5-

Ved arkitekt Peter Koch er der udarbejdet en skitse til et restaurerings- og ombygningsforslag, der tilgodeser de fordringer, der kan stilles til Sønderborg slot, hvis det skal indrettes og udstyres efter de ovenfor angivne retningslinier.

Forslaget, der indebærer, at slottet i brandmæssig, konstruktiv og æstetisk henseende sættes i upåklagelig stand og forsynes med tidssvarende tekniske installationer, bl. a. centralvarme, går — i henseende til indretningen - ud på, at der i den smalle portfløj etableres to boliger, en på i. sal for museumslederen og en på 2. sal for vagtmesteren. I fløjens stueetage etableres rum for opsyn, billetsalg, kontor for slottet etc. Tagetagen ombygges til et brandsikkert magasinrum (jernbetonkonstruktion).

Syd- og vestfløj indrettes til museumsmæssigt brug, idet der dog i nordenden af vestfløjens underetage indrettes en foredragssal, som kan bruges uafhængigt af museet. De fleste museumslokaler vil blive store, regulære rum, indrettet på moderne vis, men den hvælvede stue midt i vestfløjens underetage vil naturligvis blive istandsat med fuldstændig bevaring af det middelalderlige præg.

Nordfløjen, hvori kapellet og gravkrypten findes, har de største muligheder for at kunne fremtræde som et indre, der nøje svarer til de oprindelige forhold, og her tænkes slotskarakteren fremhævet ved retablering af de oprindelige rumsuiter, og ved en indre udstyrelse med gamle møbler, malerier etc. svarende til, hvad der allerede med held er gennemført i rækker af rum på Kronborg. Den riddersalssuite, Sønderborg slot på denne måde vil blive beriget med — beliggende i etagen over kapellet - er tænkt som et samlingssted for byen og landsdelen at benytte ved festlige lejligheder, til møder etc.

Hvad forslagets enkeltheder angår henvises til arkitektens redegørelse (bilag i) og tegninger, der følger med nærværende betænkning. Det må dog nævnes, at der er enkeltheder, som det først under arbejdet vil være rimeligt at tage endelig stilling til. Udvalget har som anført fundet det rigtigst, at forslaget i hovedsagen går ud på en retablering af slottet i den form, von Piaten gav det, idet der dog ikke kunne være tale om at genopføre de i det 18. århundrede nedrevne tårne.

Den bevarede rest af »det blå tårn« er frilagt på en ikke helt heldig måde. Det kunne være naturligt at forestille sig begge de nedbrudte tårne markeret på arkitektonisk tilfredsstillende vis, hvilket formentlig burde ske i forbindelse med en regulering af terrænet omkring bygningens sokkel. Hvordan dette i enkelthederne kan gennemføres bør afgøres i forbindelse med detailprojekteringen.

Der er endvidere enighed om, at de indre tårnes øvre afslutning bør ommures, men spørgsmålet om tårnenes afdækning med teglhængte pyramidespir, med små kobbertækte spir eller med blytækte hætter af en eller anden form bør ligeledes udskydes til endelig afgørelse siden hen. Ingen af disse spørgsmål vil på væsentlig måde berøre forslagets hovedtanke eller spille nogen afgørende rolle for spørgsmålet om, hvad forslagets gennemførelse vil koste. Hvad selve byggearbejdet angår, finder arkitekten det rimeligt at tænke sig det afviklet over en fire-årig periode, og den samlede byggesum med honorarer og alt er efter hans beretning anslået til fem millioner kroner.

III. ANVENDELSE OG UDSTYRELSE

i.

Der er i det foregående regnet med en anvendelse til museale formål, men det skat her nærmere præciseres, hvorledes dette tænkes praktiseret. I øjeblikket rummer slottet et kulturhistorisk museum, der anskueliggør kulturudviklingen gennem de ældste forhistoriske perioder og frem til vor tid. Derudover findes der særlige samlinger af minder fra Sønderjyllands seneste historie, og endelig en statsanerkendt kunstsamling med værker af kunstnere, hvis virksomhed for en væsentlig del er faldet i Sønderjylland. Dronning Dorotheas Kapel vises i forbindelse med museet, men kan ikke betragtes som en integrerende del deraf.

Udvalget må mene, at de allerede etablerede samlinger bør forblive på museet, og at der er i forbindelse med en dybtgående kritisk omordning, hvorved det nøje ovejvejes, hvad der skal udstilles permanent, og hvad der — som studie-samling og med skiftende udstillinger for øje - skal på magasin, indrettes en særafdeling, der anskueliggør slottes historie. En sådan afdeling, hvori navnlig slottets forhold i det 16. århundrede belyses, bør anbringes i umiddelbar forbindelse med slottets nordfløj, der kommer til at indeholde de slotsprægede rum (riddersalssuiten og dronning Dorotheas boliger), der skal kunne vises daglige museumsgæster, men som indrettes til at kunne bruges til særlige formål.

Medens det må blive museets ledelse, der i det daglige afgør alle spørgsmål vedrørende de egentlige museumsrums anvendelse og samlingernes udstilling m. v., måtte det efter forslagets princip være rimeligt, om indretningen og brugen af slotsrummene i nordfløjen kom til at ske efter overvejelse på en noget bredere basis.

Boligministeriet, der fortsat vil stå som slottets ejer, må her nævnes først, men da rummene gerne skulle være til særlig nytte for Sønderjylland som helhed, bør de højeste lokale myndigheder her have en fremskudt plads, og det vil derfor være rimeligt at tænke sig de sønderjydske amtsråd gjort medbestemmende, hvad disse rum angår. Indretningen af rummene kunne det være naturligt, at museet foretog i samarbejde med Nationalmuseets 2. afdeling.

Også Sønderborg by må det være nærliggende at tænke sig særlig interesseret i de nævnte rums anvendelse, men foredragssalen vil formentlig på længere sigt blive det rum, der stærkest knyttes til det daglige kulturelle liv i byen. Hvad anvendelse af denne sal angår, kunne byen tænkes givet en vis medbestemmelsesret.

Hvad endelig kapellet og den dertil knyttede gravkrypt angår, har den danske stat ved overtagelse af slottet i 1921 indgået visse aftaler, som boligministeren må sikre overholdelsen af.

Det er lovet, at der ikke vil blive holdt gudstjeneste i kapellet, og at offentligheden ikke får adgang til den tidligere ejerfamilies begravelse.

Det må være sådan, at museet får lov at fremvise kapellet på nærmere aftalt måde — som ikke kan ændres uden ministeriets godkendelse -, medens det sikres, at ingen uvedkommende får adgang til gravrummene.

Det kunne måske forekomme upraktisk og give anledning til betænkeligheder, at flere således skulle have rettigheder i forbindelse

med anvendelsen af de samme rum - her tænkes navnlig på »slotsrummene« i nordfløjen — men udvalget frygter ikke, at dette skulle kunne give anledning til alvorlige komplikationer.

Man må forestille sig, at museet overtager den daglige administration og bevogtning af hele slotsbygningen - ude og inde - og at der på nøje præciseret måde gives de andre myndigheder de rettigheder, der ovenfor er tiltænkt dem. En tilsvarende ordning er i kraft, hvad Prinsens palæ i København angår. Nationalmuseet bruger, passer og bevogter bygningen, men Det kgl. Landhusholdningsselskab har ret til at anvende en bestemt sal. Ordningen har været i kraft sålænge museet har haft palæet d. v. s. i mere end hundrede år.

2.

Spørgsmålet om slottets indre udstyrelse står for de egentlige museumsrums vedkommende i så nøje forbindelse med spørgsmålet om samlingens opstilling, at udvalget ikke har villet gå ind på at stille et detailleret forslag desangående, men udvalget må finde det absolut nødvendigt, at museets mobiliar, - montrer, belysningsarmaturer, skilte etc. - udføres på upåklagelig vis, helt på højde med det bedste dansk møbelkunst og interiørkunst i dag kan præstere.

I den henseende er det meget vigtigt, at der gøres en stor indsats. Det er en selvfølge, at der stræbes efter at få så gode samlinger som muligt, men den højeste museumsmæssige standard, hvad ordning og præsentation angår, må tillige tilstræbes. At dette i høj grad er et økonomisk spørgsmål, skal ikke forties. Det må skønnes, at selve indretningen af museet vil koste mindst 400.000 kr. en udgift, der naturligvis kan afholdes over en årrække, men som dog gerne skulle kunne tilvejebringes i løbet af en halv snes år fra byggearbejdets påbegyndelse. Mindst 200.000 kr. må dog være til rådighed i arbejdets første fire år.

Slotsrummene i nordfløjen må som tidligere anført tænkes udstyret med kunstværker og møbler, som vil finde deres rette plads i rum af den omhandlede art. At dette må tænkes gennemført over en årrække, er en selvfølge, da det ikke på anden måde lader sig gøre at foretage de fornødne anskaffelser. Noget vil formentlig kunne lånes, andet vil der forhåbentlig være mulighed for at få som gave, men en del må forventes købt. Det er ikke muligt at fastsætte noget bestemt beløb til fuldstændig løsning af opgaven, men en rådighedssum på omkring 200.000 kr. kan betragtes som nødvendig til en begyndelse.

Hvad endelig foredragssalen og de tilstødende rums møblering med gode stole etc. angår, må en høj standard, bygningen værdig tilstræbes.

Til dette formål vil et beløb på omkring 60.000 være nødvendigt.

IV. ADMINISTRATION OG DRIFT

i.

Medens ansvaret for bygningen som sådan fortsat må være statens, og ingen arbejder på den, endsige forandringer ved den skal kunne tænkes gennemført uden om statens myndigheder, må brugen tænkes overladt museet på en række vilkår, af hvilke de vigtigste vil være følgende:

1) Museet forpligter sig til at have en museumsleder og en vagtmester boende på slottet, der altid må være under forsvarligt opsyn.
   Enhver skade på bygning må uopholdeligt meddeles boligministeriet.
2) Museet forpligter sig til at sørge for god orden i og renholdelse af slotsgården og samtlige slottets rum, trapper og gange indbefattet, samt til at vedligeholde slottets indre efter nærmere fastsatte regler.
3) Museet holder slottet opvarmet efter nærmere fastsatte regler.
4) Museet er forpligtet til at anbringe og vedligeholde det til slotsrummene i nordfløjen anskaffede inventar i samråd med boligministeriet og Nationalmuseets 2. afd. og til ikke at forandre disse rums udstyr uden efter aftale med boligministeriet og Nationalmuseet.
5) Boligministeriet, de sønderjyske amtsråd og byrådene i de sønderjyske købstæder har i forening dispositionsretten til slotsrummene i nordfløjen. De afgør i forening efter regler fastsat af boligministeriet retningslinierne for de omhandlede rums anvendelse og museet forpligter sig til at følge disse retningslinier, idet den dermed forbundne driftsudgift efter nærmere aftale kan pålægges brugerne.
   Sønderborg by og museet har på tilsvarende måde dispositionsretten til foredragssalen med tilstødende rum i vestfløjen.
6) Kapellet passes og fremvises efter nærmere bestemmelse, truffet af boligministeriet. Ingen må få adgang til gravkrypten uden boligministeriets skriftlige tilladelse.
7) Boligministeriet er berettiget til, hvis tvingende årsager gør det nødvendigt, at inddrage større eller mindre dele af slottets lokaler til andet brug, ligesom ministeriet må forbeholde sig med et års varsel at opsige museet til fraflytning, dog ikke uden at yde museet rimelig erstatning.

Slottet skulle efter indgåelse af en sådan aftale kunne administreres af museet.

2.

Haveanlægget omkring slottet tænkes som hidtil passet af Inspektoratet for de offentlige lysthaver.

Udvalget så gerne omgivelserne ændret navnlig for så vidt angår toldbygningen, der måtte ønskes nedrevet, men man finder det rigtigst at søge selve slottets problem løst som en opgave for sig, idet spørgsmålet om omgivelserne ikke er uløseligt forbundet hermed.

3-

Driften af Sønderborg slot, indrettet efter forslaget, vil belaste statskassen med en årlig udgift til vedligeholdelse. Vel vil denne udgift i de første år efter hovedistandsættelsen ikke være væsentlig, men siden må der reg-

nes med en udgift svarende til, hvad det koster at holde andre bygninger i offentlig eje godt vedlige. Det må ingensinde mere ske, at vedligeholdelsen forsømmes. For statens vedkommende må udgiften til den årlige vedligeholdelse, når de første år er gået, sættes til omkring kr. 12.000, beregnet efter det nugældende prisniveau. Udgiften til den bygningsmæssige vedligeholdelse af slottets ydre (kr. 8.000) og dele af det indre (nordfløjens slotsrum, kapellet og krypten) er indeholdt heri, idet vedligeholdelsen af det indre i øvrigt, herunder den daglige vedligeholdelse af de tekniske installationer (vand, varme og elektriitet), må påhvile museet. I den gældende kontrakt sluttet 29. januar 1926 mellem Indenrigsministeriet og Sønderborg amts museum om benyttelse af slottets sydlige, vestlige og nordre fløj hedder det: »Brugeren er pligtig at afholde alle indvendige vedligeholdelsesomkostninger, herunder indsætning af vinduesruder. Derimod er alle udgifter ved slottets ydre vedligeholdelse brugeren uvedkommende. Museet besørger derhos renholdelsen af slotsgården«. Det må påregnes, at museet i fortsættelse heraf også fremover skal være forpligtet til at sørge for vedligeholdelsen af det indre, dog bortset fra slotsrummene i nordfløjen samt kapellet og gravkrypten. Til vedligeholdelse må høre udskiftning og reparation af defekte låse, kontakter, haner, wc-skåle og håndvaske, medens der ikke af museet kan forlanges afsat midler til afskrivning af og fornyelse af centralvarmeanlæg m. v. Det er ikke muligt i dag at afgøre, hvilken form for varme, det om 25-30 år vil være rimeligt at have indlagt i Sønderborg slot, og det må bero på staten, om man til sin tid vil forny det nu påtænkte varmeanlæg eller gå over til et andet system.

Det vil herefter påhvile museet at skaffe de fornødne midler til vedligeholdelsesarbejder (i medfør af ovenstående sondring), til opsyn, til varme, til rengøring og til de øvrige med museets arbejde forbundne udgifter (nyanskaffelser, udstilling, videnskabelig ledelse etc.).

Museet har opstillet et budget (bilag 2), og det ses, at der fra museets side regnes med, at der kan skaffes de fornødne indtægter til dækning af de ret store driftsudgifter.

V. TILSLUTNING TIL FORSLAGET

i.

Det særlige Bygningssyn, der efter bestemmelser i loven om bygningsfredning af 1918 skal godkende enhver forandring af den i kl. A fredede bygning, har tiltrådt skitseforslaget og anbefalet det bragt til udførelse (bilag 3).

2.

De fire sønderjydske amtsråd har sammen med byrådene i Haderslev, Åbenrå og Tønder stillet sig bag forslaget og givet tilsagn om over fem år at stille et beløb på tilsammen kr. 200.000,00 til rådighed til slotsrummenes udstyrelse (bilag 4).

3-

Sønderborg by har tilsluttet sig forslaget og givet tilsagn om en bevilling på kr. 60.000,00 til foredragssalens møblering m. v. Endvidere har byrådet besluttet sig for at yde et årligt tilskud til foredragssalens drift på kr. 4.000,00 (bilag 5).

4.

Ledelsen af museet på Sønderborg Slot har tilsluttet sig forslaget, idet der samtidig er givet udtryk for, at det fra lokal side vil blive muligt at tilvejebringe midlerne til en værdig ordning af museets forhold med tidssvarende inventar etc. for kr. 400.000,00 (bilag 2).

5-

Lokalmuseumstilsynet har tilsluttet sig forslaget (bilag 6).

6.

Historisk Samfund for Als og Sundeved har tilsluttet sig forslaget (bilag 7).

7-

Efter at have modtaget denne almindelige tilslutning til forslaget må udvalget varmt anbefale, at der af staten bevilges de nødvendige midler til bygningens hovedistandsættelse og ombygning samt til den fremtidige vedligeholdelse. Det må forekomme rimeligt, at det historiske slot, der er overtaget af nationen efter genforeningen, nu bringes i forsvarlig stand af staten og fremover vedligeholdes for statens midler i erkendelse af, at det store mindesmærke er hele folkets. At de, der besøger slottet og bruger dets lokaler til møder m. v., gennem betaling af entré og ved andre ydelser medvirker til at sikre den daglige drifts økonomi, er ligeså naturligt, men udvalget må mene, at der ved de givne tilsagn fra lokal side er skabt et rimeligt grundlag for, at spørgsmålet om driften kan betragtes løst, og at staten derfor nu må tage opgaven op og for sit vedkommende betragte en snarlig løsning af spørgsmålet om bygningen som intet mindre end en national forpligtelse.

VI. FORSLAG TIL FREMGANGSMÅDE

i.

Med de nuværende brugere af slottet må der træffes aftale om den fremtidige ordning under det forbehold, at midlerne til bygningsarbejdet fremskaffes. Det vil under alle omstændigheder være nødvendigt, at Teknisk skole og Røde Kors indstiller sig på at rømme lokalerne i slottet senest pr. i. sept. 1961.

2.

Arkitekt Peter Koch må anmodes om i samråd med Det særlige Bygningssyn, Museet på Sønderborg slot og Nationalmuseets 2. afdeling at udarbejde et detailleret forslag til slottets istandsættelse bilagt overslag beregnet på grundlag af håndværkertilbud. Når et sådant forslag foreligger godkendt af boligministeriet og Det særlige Bygningssyn, må de med forslagets gennemførelse forbundne udgifter søges bevilget på finansloven.

3-

Byggearbejdet gennemføres som en boligministeriel byggesag på ministeriets foranstaltning og under ministeriets direkte ansvar med arkitekt Peter Koch som arkitekt.

Det må påregnes, at Nationalmuseets 2. afdeling og Det særlige Bygningssyn yder den fornødne bistand ved varetagelsen af de bygningsarkæologiske og fredningsmæssige interesser under arbejdet.

Dette gennemføres - fortrinsvis som vinterarbejde — over en fireårig periode, idet der begyndes med østfløjen og fortsættes med nordfløjen, vestfløjen og - til sidst - sydfløjen.

Når tanken om vinterarbejde fremsættes, skyldes det såvel beskæftigelsesmæssige grunde som museale. I det omfang, det efter omstændighederne er muligt, bør museet være åbent i højsæsonen, d. v. s. om sommeren.

4.

De enkelte fløje tages i brug efter deres bestemmelse i den rækkefølge, de bygningsmæssigt er bragt i orden. Arbejdet med ombygning og nyindretning skulle i det væsentlige kunne gennemføres over en femårig periode, men det må være forbeholdt museet at udskyde ordning og nyopstilling af enkelte særligt krævende samlinger, til det i de efterfølgende år måtte blive museet overkommeligt at løse sådanne opgaver.

W. F. v. Platens facadetegninger fra omkr. 1718

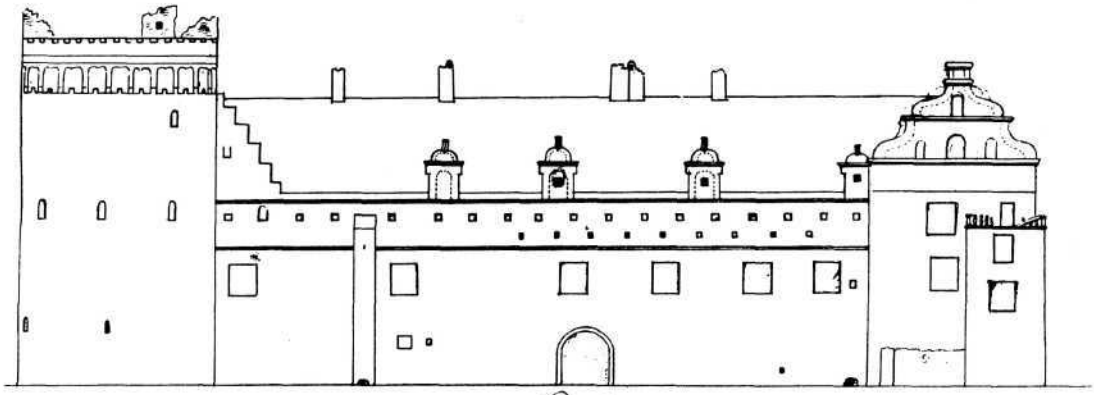

Oster Seiten auswendig.

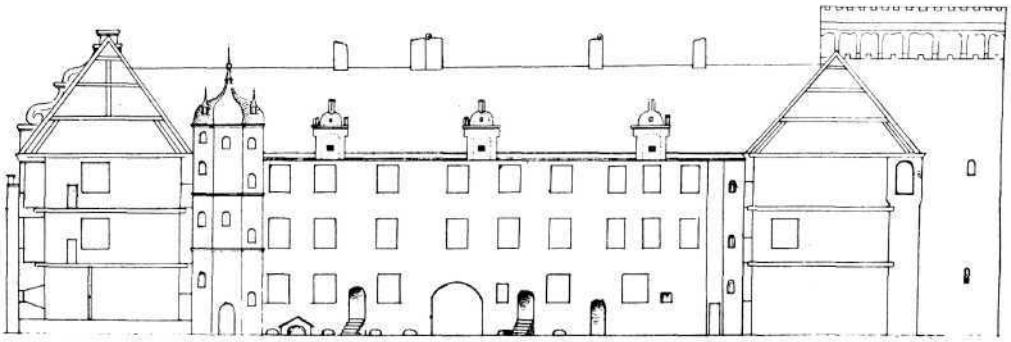

Oster Seiten inwendig.

Østfløj, Yderfacade.
Østfløj, Gårdfacade.
Opmåling af W. F. von Piaten, ca. 1718.
Rigsarkivet.

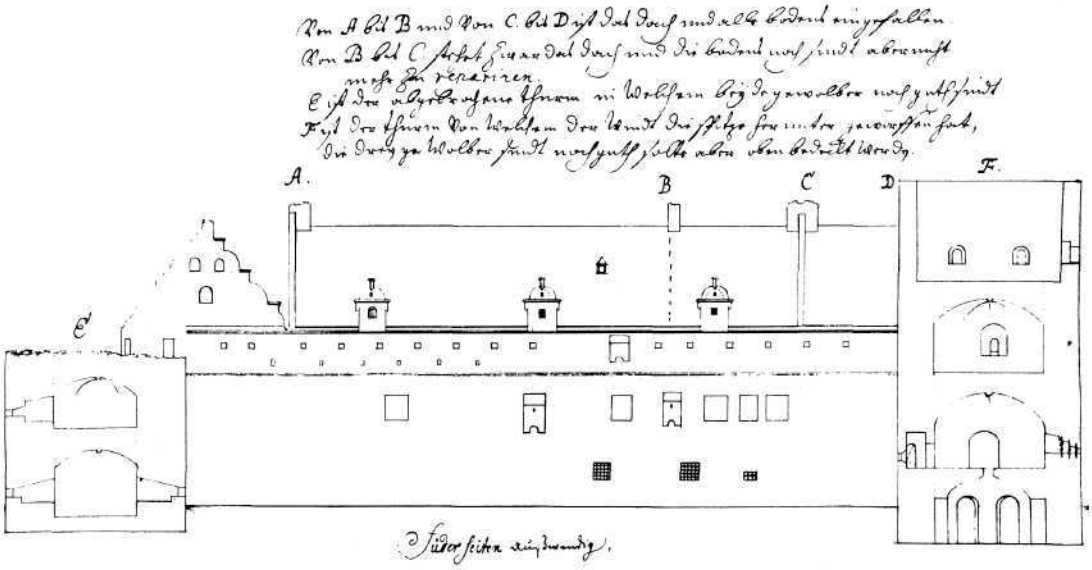

Süder Seiten auswendig.

Von A bis B und von C bis D ist das Dach und alle bodens eingefallen.
Von B bis C stehet zwar das Dach und die bodens noch sindt aber nicht mehr zu repariren.
E ist der abgebrochene Thurm in welchem beyde gewolber noch guth sindt
F ist der Thurm von welchem der Windt die spitze heruntergeworffen hat, die drey gewolber sindt noch guth solte aber oben bedeckt werde.

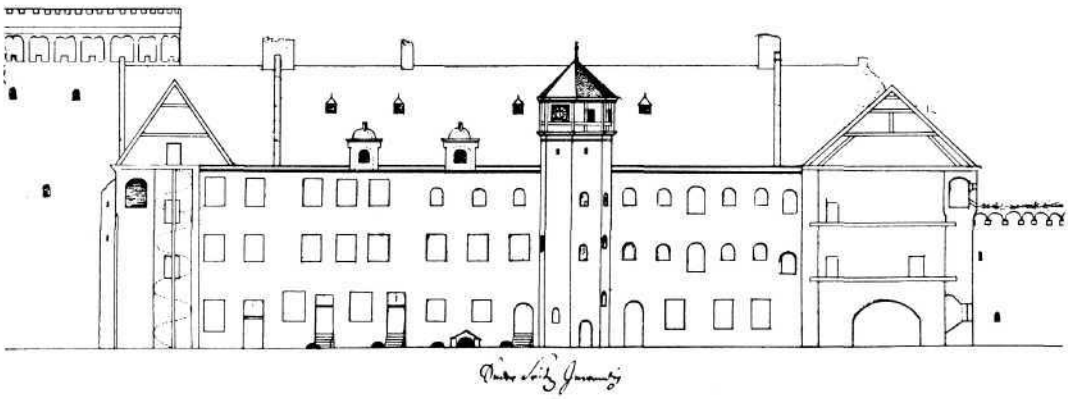

Süder Seiten inwendig.

Sydfløj, Yderfacade.
Sydfløj, Gårdfacade.
Opmåling af W. F. von Piaten, ca. 1718.
Rigsarkivet.

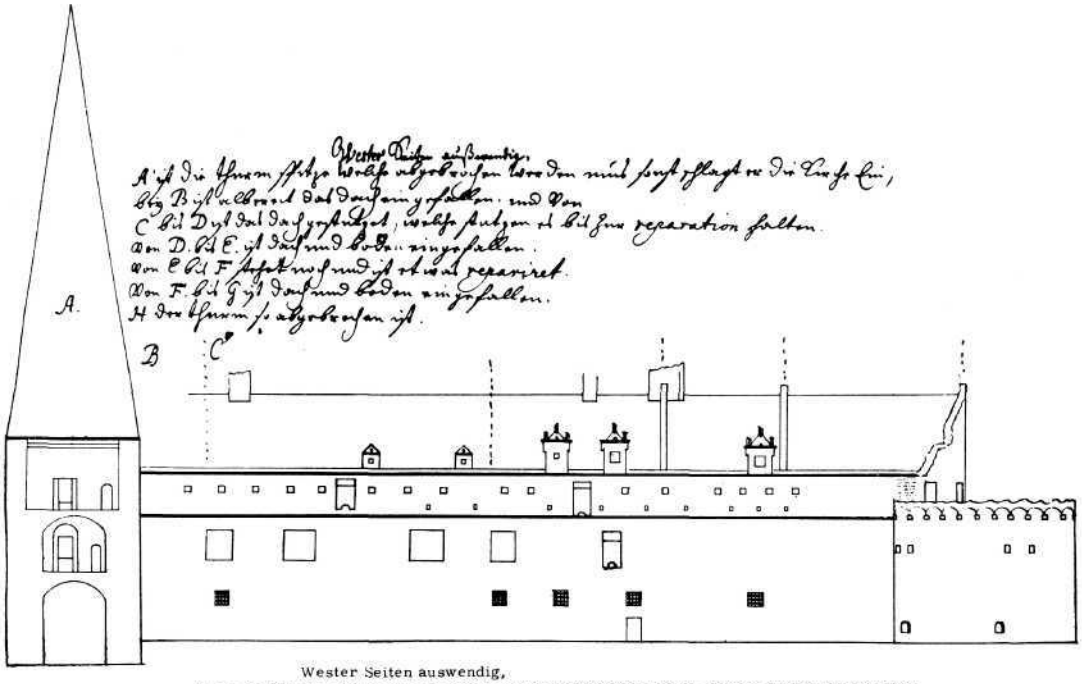

Wester Seiten auswendig,
A ist die Thurm spitze welche abgebrochen werden mus sonst schlagt er die Kirsche ein,
bey B ist albreit das Dach eingefallen, und von
C bis D ist das Dach gestutzet, welche stutzen es bis zur reparation halten.
Von D bis E ist dach und boden eingefallen.
Von E bis F stehet noch und ist etwas repariret.
Von F bis G ist dach und boden eingefallen.
H der Thurm so abgebrochen ist.

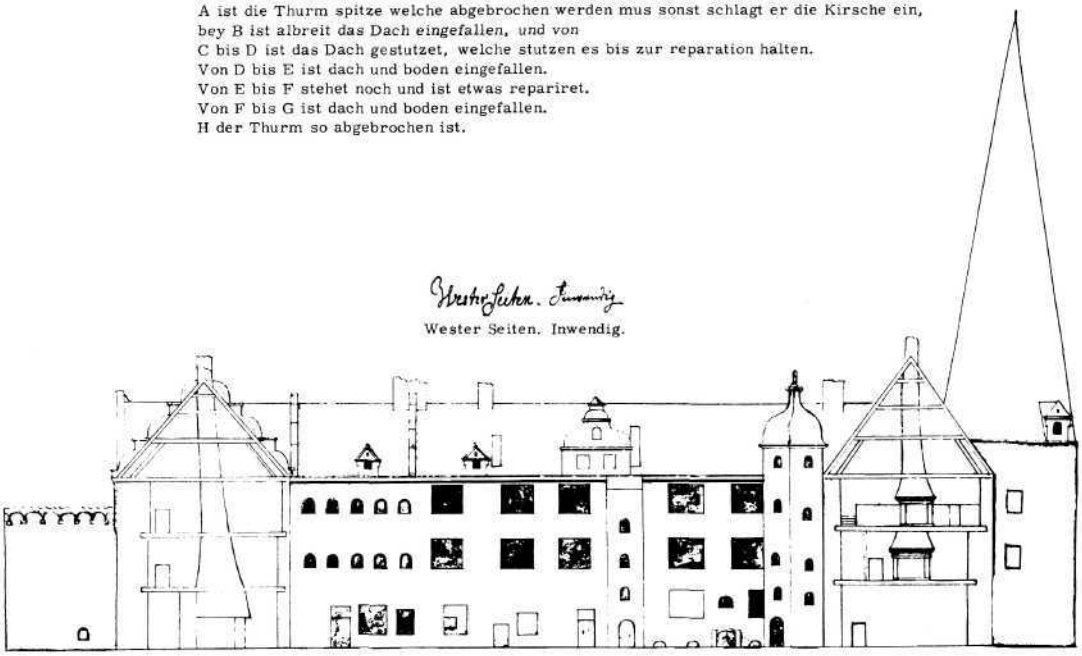

Wester Seiten. Inwendig.

Wester Seiten. Inwendig.

Vestfløj, Yderfacade.
Vestfløj, Gårdfacade.
Opmåling af W.F. von Piaten, ca. 1718.
Rigsarkivet.

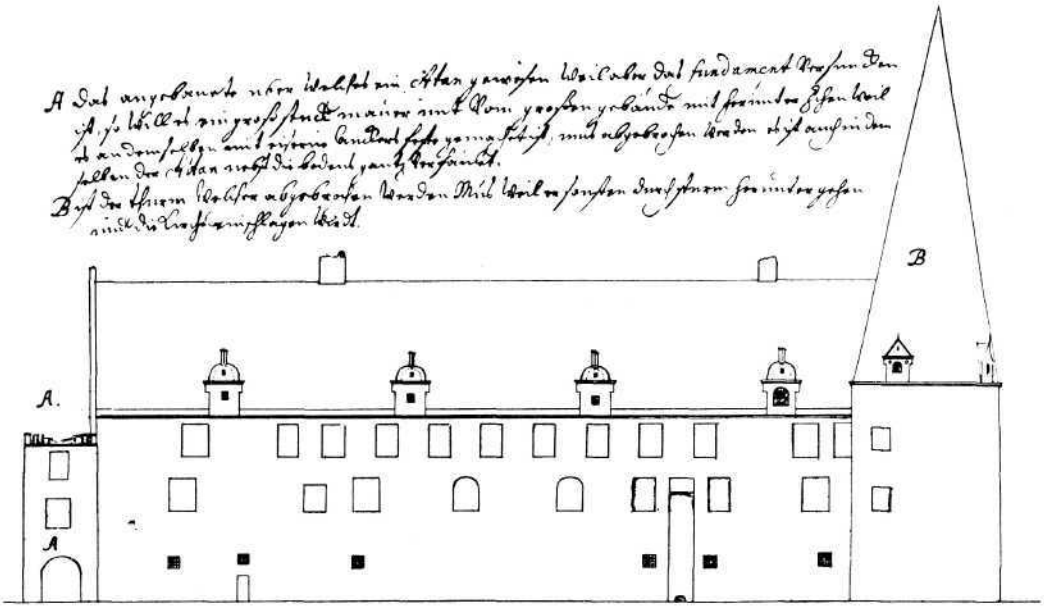

Norder seiten auswendig.

A das angebauete über welches ein A(l)tan gewesen weil aber das Fundament versunken ist, so will es ein gross Stück mauer mit vom grossen gebäudemit herunter ziehen weil es an demselben mit eiserne Anckers festgemacht ist, mus abgebrochen werden es ist auch in demselben der Altan nebst die bodens gantz verfaulet.

B ist der Thurm welcher abgebrochen werden mus weil er sonsten durch Sturm heruntergehen und die Kirche einschlagen wirdt.

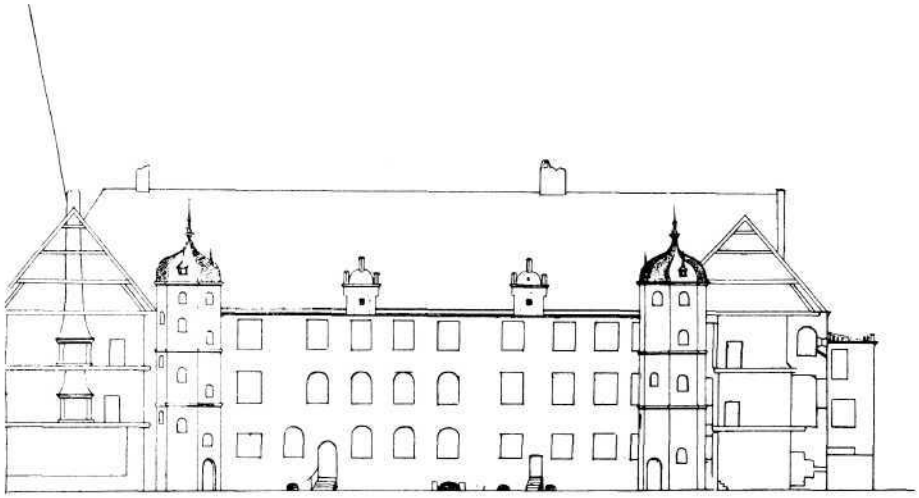

Norder seiten inwendig.

Nordfløj, Yderfacade.
Nordfløj, Gårdfacade.
Opmåling af W.F. von Piaten, ca. 1718.
Rigsarkivet.

VIL AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER OG KONKLUSION

Det har ved forslagets udarbejdelse været overvejet, om mindre gennemgribende foranstaltninger kunne føre til et tilfredsstillende resultat. Givet er det, at slottet udadtil lader sig bringe i orden for relativt beskedne beløb, og at det indre vil kunne fremtræde tilforladeligt — anskuet umiddelbart — om der blot blev indsat midler, der måske ikke ville beløbe sig til halvdelen af, hvad forslaget regner med, men man ville da ikke komme op på den høje standard, som udvalget må finde det rimeligt at tilstræbe, og - hvad der er fundamentalt — man ville ikke opnå den sikring i brandmæssig henseende, som udvalget må finde absolut påkrævet. Denne sikring må gennemføres på ikke blot brandmæssig men også arkitektonisk forsvarlig måde, og de dermed forbundne udgifter er så store, at det ville være urimeligt ikke at bringe hele slottet i bedst mulig stand samtidig.

De besparelser, der vil kunne opnås ved f. eks. at være tilbageholdende med hensyn til udskiftning af vinduer o. 1. må anses for at være så ubetydelige, at der ingen rimelighed ville være i ikke straks at bringe sådanne ydre arbejder til udførelse.

Det har under overvejelsen af disse forhold været taget i betragtning, at istandsættelsen af Sønderborg slot er et så stort foretagende, at gennemførelsen må være at ligne med en national manifestation og en tilkendegivelse af, hvad det danske folk kan præstere, når det tager et stort mindesmærkes problemer op til løsning. Det måtte — set under denne synsvinkel - være ønskeligt, om der såvel i teknisk som i æstetisk henseende blev tilstræbt en helhedsløsning, vi uden forbehold kunne gå ind for. Intet ligger udvalget fjernere end at foreslå en ødsel og overdådig fornyelse af Sønderborg slot; nødig så vi forloren prunk og pragt holde sit indtog her, og der er da heller ikke på noget punkt i forslaget tale om utidig vidtløftighed. Udgiften skal naturligvis begrænses til det fornødne, men en høj kvalitet må bestemt forekomme nødvendig. I pagt med de smukkeste traditioner på vor bygningskulturs område, i overensstemmelse med de bedste erfaringer, hvad bygningskonservering angår, og på grundlag af videnskabeligt uangribelige bygningsarkæologiske undersøgelser må slottet gøres i orden ude og inde.

Således istandsat bør det åbnes for publikum, der her får adgang til smukt ordnede samlinger, som levende og sagligt giver de besøgende - hjemlige som fremmede - indblik i svundne tiders forhold og begivenheder, samlinger, der er opstillet og forklaret i overensstemmelse med forskningens seneste resultater, gerne farvet af vor fælles kærlighed til fædrelandets historie, men frigjort for alle nationale fordomme og uden brod.

Udvalget føler dybt, at det er kaldet til at betænke en sag, som rækker ud over dagliglivets praktiske problemer og ind i vort folks nationale liv. Vi har arbejdet i bevidstheden om det særlige ansvar, denne store sag giver os, og så indtrængende, det er os muligt, må vi nu bede alle gode kræfter samle sig om det forslag, vi her har lagt frem.

Arkitekt Peter Koch's Redegørelse

(Ekstrakt)

Te gningsmateriale.

Det fremlagte Tegningsmateriale bestaar af:

1) *Tegninger visende Slottets nuværende Tilstand,* udarbejdet paa Basis af de af Arkitekt Charles Christensen 1936-39 udarbejdede Opmaalinger:
   Af de 9 Blade er Tegning Nr. 3: Stueetage og Nr. 7 og 10: Øst- og Nordfløjens Facader gengivet som Exempel.
2) *Tegninger visende Slottets Tilstand umiddelbart før Ombygningen i 1720-erne,* udarbejdet paa Basis af Generalbygmester W. Fr. von Platens Opmaalinger ca. 1718, indtegnet paa ovennævnte Opmaalingstegninger:
   Af de 3 Blade er Tegning nr. 23 i Stueetage gengivet som Exempel.
3) *Skitseforslag til Hovedistandsættelse:*
   Af de 9 Blade er Tegningerne Nr. 32, 33, 34, 35: Planer af Kælder, Stue, 1' og 2' Sal gengivet som Exempler.

Nummerering af Tegninger og Rum.

Samtlige Tegninger er nummereret, tillige er hvert enkelt Rum i Slottet nummereret saaledes, at Rum i Kælderetagen har Numre, der begynder med o, paa 1. Sal begynder alle Numre med Tallet 1 og paa 2. Sal med Tallet 2.

Til denne nummerering af saavel Tegninger som Rum vil der i det følgende blive refereret.

von Plat ens Opmaaling 1J18.

von Platens Opmaalinger fra 1718 giver intet Udtryk for Slottets Historie eller for skiftende Faser i dets lange Liv, men maa opfattes som en summarisk Optegning af synlige og faktiske Forhold paa det givne Tidspunkt.

De har kun skullet danne Basis for en Embedsarkitekts Overslag over Omkostningerne ved at sætte det da særdeles brøstfældige Slot i sømmelig Stand.

De Midler, der blev stillet til Raadighed, var saapas knebne, at det ikke har været Ønsket om at omdanne Slottet i Tidens Stil, der har været eneraadende, men at der har været Tendens til at fjerne alle komplicerede Detailler og Konstruktioner, som stillede Krav til bekostelig Vedligeholdelse ud i Fremtiden.

De von Platen'ske Opmaalinger har intet Hensyn taget til de karakteristiske Skævheder i Slottets Plan, en Frihed der ikke styrker Tilliden til Opmaalingernes Paalidelighed iøvrigt. Jeg har foretaget det Experiment at indtegne von Platen's Opmaaling paa de af Arkitekt Charles Christensen i 1930erne udarbejdede Opmaalingstegninger.

Ved at tvinge den gamle Opmaaling ind i den moderne Opmaalings korrekte Rammer, har mange Forhold, der før var uforstaaelige, faaet en Forklaring:

von Piaten har maalt, hvad han umiddelbart kunde se, og har derefter ombygget Slottet gennemgribende med et forbløffende egalt Resultat.

Charles Christensen har baade maalt, hugget og gravet.

Ved at kombinere disse 2 forskellige Arbejdsmetoder paa een Tegning vil man kunne aflæse nyttige Oplysninger om Slottet in-

den von Platen's Ombygning og udlede værdifulde Retningslinier for den forestaaende Hovedistandsættelse.

von Platens Opmaalinger opbevares dels i Rigsarkivet, dels i Det kgl. Bibliotheks Billedsamling.

Charles Christensens Opmaaling 1936-39.

Charles Christensens Opmaalinger er overordentlig omhyggeligt udført og rummer i Betragtning af Tegningernes Maalestoksforhold (1:100) en Rigdom af Detailler, som man først er i Stand til fuldt at værdsætte, naar man kender Slottet nøje. Charles Christensens Opmaalinger findes i Nationalmusæet i 2. Afdelings Billedsamling.

Nuværende Udseende.

Slottets Udseende i Dag maa siges hovedsageligt at være bestemt af den von Platenske Ombygning i 1720erne.

Ganske vist faldt de 2 sydlige Hjørnetaarne først noget senere i Aarhundredet, men Huset havde af von Piaten faaet sit Præg af 4-fløjet Barokslot med regelmæssig Vinduesinddeling.

Nuværende Tilstand.

Fra 1867-1920 tjente Slottet som preussisk Kaserne og fra Genforeningen til nu, er det kun blevet nødtørftigt vedligeholdt indenfor et snævert Budget.

Kasernetiden tog haardt paa de gamle Bygninger. Om egentlig Vedligeholdelse med Tanker om Slottet som historisk Monument har der ikke været Tale.

Derimod har man haardhændet tilvejebragt det man havde Brug for: Korridorer og Belægningsstuer. Korridorerne har man faaet ved skaanselsløst at gennemhygge Tværskillerum uden at skænke Bygningens Stabilitet en Tanke.

Naar et Gulv var opslidt lagdes et nyt ovenpaa, der siges nogen Steder af ligge op til 5 Lag Gulve.

Endelig kan man ikke undlade - som paa Kronborg - at sende en Tanke til et enormt Antal gloende Kakkelovne. Ogsaa denne Fare har Slottet overlevet.

Naar Huset denne Behandling til Trods stadig existerer, har man maaske Lov at nævne, at jo grovere og ukyndigere Behandling, jo lettere er det at fjerne og udslette disse Spor, naar der ses bort fra den økonomiske Side af Sagen.

Langt vanskeligere kan det være at naa bagom en haardhændet Restaurering.

Slottet maa altsaa siges at være i en Tilstand, der er Resultatet af langvarig og dybtgaaende Forsømmelse, men samtidig skal siges, at der — saavidt det i Dag kan ses — intetsteds er Tale om katastrofalt Forfald.

Undersøgelser.

Der vil forud for en Hovedistandsættelse kræves meget grundige og dybtgaaende Undersøgelser, der indtil nu, uden Penge og med udlejede Lokaler, har været umulige. Det maa haabes, at der under Puds, i Lofter og i det femte og nederste Lag Gulve, findes Spor, der gør det muligt at istandsætte Slottet paa forsvarlig og værdig Maade.

Centralvarme.

Af største Betydning for Klimaet, d. v. s. Temperatur og Fugtighedsgrad, i Slottet og dermed for Bevaring ud i Fremtiden er Spørgsmaalet om Opvarmning.

Det er utænkeligt at gennemføre en Hovedistandsættelse uden at indrette en Centralopvarmning af hele Slottet.

Musæumsrum vil kun kræve en beskeden Temperatur paa ca. io° C. men da Slottet tillige rummer Foredragssal, Repræsentationslokaler, 2 Beboelseslejligheder samt Kontorer og Vagtstue, maa der kunne gives disse Rum normal Stuetemperatur.

Jeg har peget paa 2 Kælderrum i Østfløjen, som egnede til Fyrkælder, de af Teknisk Skole lejede Lokaler centralopvarmes herfra i Øjeblikket.

Placeringen her har yderligere den Fordel, at der kan paafyldes Olie udefra.

De mange forskelligartede Opvarmnings-

muligheder i de forskellige Rum maa nøje overvejes, visse Steder kan der f. Ex. være Tale om Gulvopvarmning.

Vinduer.

I Forbindelse med Varmespørgsmaalet melder Problemet Vinduer sig strax.

De tilsyneladende ens Vinduer er i Virkeligheden højst forskellige og for Flertallets Vedkommende i miserabel Stand.

I Østfløjens øverste Stokværk mod Gaarden findes lykkeligvis eet eneste Vindue af gammel Dato. Dette Vindue adskiller sig fra det store Flertal ved at den vandrette Post deler Vinduet i 2 lige store Dele. Karmene er af Tømmer, der ligger i Plan med Facaden, og Rammerne er indadgaaende.

Det foreslaas at forny samtlige Vinduer i Overensstemmelse med dette ene bevarede, dog at der i Beboelsesrum, og hvor det iøvrigt skønnes nødvendigt, etableres koblede Rammer med 2 Lag Glas.

Fløjenes indbyrdes Begrænsning.

For at kunne tilvejebringe en klar, brandteknisk Adskillelse mellem Slottets 4 Fløje maa disses Udstrækning tydeligt defineres.

Det vil, som Slottet ser ud i Dag, og med Henblik paa Hovedistandsættelsen, være berettiget at fastslaa Nord- og Sydfløjene som gennemgaaende og Øst- og Vestfløjene som indpasset mellem disse.

Brandgavle og -kamme.

De Skillerum, der adskiller de 4 Fløje efter ovenstaaende Definition, maa gennemføres i Slottets fulde Højde fra Kældergulv helt op under Tagfladen, men ikke over denne.

Samtlige nu synlige og stærkt skæmmende Brandkamme fjernes.

Branddøre.

Samtlige Døraabninger i disse nævnte Skillerum mellem Fløjene - der bør indrettes saa faa som muligt — forsynes med selvlukkende Jernasbestdøre af en af Brandvæsenet anerkendt Type.

Disse kan om Dagen være aabne, men maa altid - udenfor Musæets Aabningstider — være omhyggeligt aflukket. Der bør ligeledes indsættes Branddøre fra Trappetaarne til Etager.

Brandsikre Dæk.

Det bør nøje undersøges, hvilke Dæk der eventuelt bør erstattes med Jernbetondæk.

Man kan direkte aflæse af Bygningens nuværende Tilstand, hvor det først og fremmest vil være naturligt at sætte ind:

I Slottes nord-vestre Hjørne er der i Tidens Løb - temmelig letsindigt - fjernet Tværskillerum og dette har særdeles haandgribeligt givet sig Udtryk i, at det har været nødvendigt at anbringe Søjler og Dragere til Afstivning af Gulvene.

Brandhaner.

Et særligt Problem er Indførselen af Vand til Brandslukning uden at Rørføringerne skæmmer. Der findes adskillige uheldige Exempler herpaa i vore øvrige Slotte.

Haandsprøjtebatterier.

I Samraad med Brandvæsenet maa et passende Antal Haandsprøjtebatterier anbringes og disses Brug indøves af Musæets Personale.

Alarmeringsanlæg.

Ligeledes i Samraad med Brandmyndighederne maa et Alarmeringssystem indarbejdes, der sætter Slottet i direkte Forbindelse med Sønderborg Brandvæsen.

Endelig bør Spørgsmaalet Tyverialarm overvejes.

Der henvises iøvrigt til Skrivelse af 11/6 1958 fra Københavns Brandvæsen til Boligministeriet.

Slottets Anvendelse.

Det forudsættes, at Slottet efter endt Ombygning, paany skal rumme Musæets forskellige Afdelinger, Boliger for Musæets Leder og dets Vagtmester, en Foredragssal der kan benyttes uafhængigt af Musæet og

en Række Rum anvendelige til repræsentative Formaal for Byen og Landsdelen. Ligeledes forudsættes, at de nuværende Lejemaal, Teknisk Skole og Røde Kors, bringes til Ophør.

Fløjenes Anvendelse.

En vurdering af Fløjenes indbyrdes Værdi og deres Anvendelsesmuligheder er faldet saaledes ud:

Østfløjen:

Østfløjen - Indgangsfløjen - er betydelig smallere end de øvrige og synes ved sin Beliggenhed og sine Proportioner at være den bedst egnede til *Beboelse.*

En nøjere Gennemgang af Fløjene etagevis følger umiddelbart efter denne kortfattede Karakterisering.

Sydfløjen.

Sydfløjen er vel den mindst interessante og har altid været optaget af Økonomirum og Funktionærboliger.

Det vil være naturligt helt og holdent at indrette denne Fløj som Musæum. Mange af dens Rum vil kunne indrettes som fuldt moderne Musæumsrum, hvor man vil være forholdsvis frit stillet ved Valg af f. Ex. Varme og Belysning.

Vestfløjen.

Vestfløjen har - mig bekendt - bortset fra Drabantsalen i Stuen næppe heller større Overraskelser og foreslaas ligeledes stort set indrettet til *Musæum.*

Nordfløjen.

Nordfløjen er Beboelsesfløjen - Fyrsteboligen - og her synes det naturligt at tage andre Forholdsregler end ved de forudnævnte Fløje.

Kapellet er nyistandsat og skal kun have sit Gulv repareret for at kunne fremvises for Publikum.

I Købekontrakten af 1921 betinger Sælgeren, at Kapellet ingensinde maa benyttes til Gudstjeneste.

Denne i sig selv besynderlige Bestemmelse er Køberen (Staten) gaaet ind paa og kan vel næppe bryde.

Over for fremsatte, og i sig selv rimelige Ønsker om at maatte holde Gudstjenesten i Kapellet, skal her gøres opmærksom paa, at aldrig saa berettigede Ønsker herom uvægerligt trækker Ønsker om Opvarmning, Belysning, akustiske Hjælpemidler og Siddepladser med sig.

De fyrstlige Begravelser Øst for Kapellet er ligeledes sikret ifølge den ovennævnte Købekontrakt.

Rummene og Kisterne er i mønstergyldig Stand. De 5 Gravrum er ikke, og vil ingensinde blive, tilgængelige for Publikum.

Bortset fra disse nævnte Rum, hvoraf Kapellet altsaa kan beses, men ikke anvendes til Gudstjeneste, og Gravrummene er utilgængelige, vilde det være naturligt at søge tilvejebragt en Rumopdeling, der svarede til Tilstanden paa Dronning Dorotheas Tid. Rummene skulde ved Lysekroner, Kaminer, Kister og Vægtæpper karakteriseres som Beboelsesrum og skulde, foruden at være tilgængelige for Musæets Besøgende, kunne tjene repræsentative Formaal for Byen og Landsdelen.

Om selve Rummenes Udsmykning og Udstyrelse giver den nuværende Tilstand kun ringe Løfter, det maa haabes at grundige Undersøgelser vil give Fingerpeg om det oprindelige Udseende, og at der her vil kunne skabes — ikke Musæumsrum — men Rum, der vil kunne give Indtryk af en fyrstelig Bolig fra hine Tider i Lighed med hvad der er gjort i øverste Etage paa Kronborg.

Østfløj: Kælder. Tegn.Nr. 32.

Et tøndehvælvet Kælderrum t. v. for Porten ca. 32 m^2 med Adgang fra Gaarden, kan anvendes som Magasin, Værksted eller til Konservering.

To tøndehvælvede Kælderrum t. h. for Porten, henholdsvis ca. 26 m^2 og 43 m^2, ligeledes med Adgang fra Gaarden, fore-

slaas anvendt som *Centralfyr* med dertil hørende Pumperum og Værksted.

Tilførsel af Olie vil med denne Beliggenhed kunne ske udefra, man undgaar herved Brandfaren ved at faa de store Olievogne ind i Gaarden og Risikoen for Paakørsel ved disses Trafik gennem Porten.

Østfløj: Stueetagen. Tegn. Nr. 33.

T. v. for Porten foreslaas indrettet *Vagtstue,* hvor Slottets Nøgler opbevares, hvor Brand- og Tyverialarm er centraliseret og Maalertavle for elektrisk Lysinstallation findes.

Herfra foregaar *Billetsalg* direkte til Porten, tillige Salg af Postkort, Katalog etc.

Bag Vagtstuen indrettes WC for Personale samt Garderobe for Publikum.

Endelig haaber jeg, at de gamle Bagerovne ved Ombygning kommer for en Dag og vil kunne fremvises.

T. h. for Porten indrettes *Musæets Kontorer* saaledes at der direkte fra Porten, vis-a-vis Billetsalget er Adgang til Expeditionskontor, hvorfra man videre kan komme til Musæumsinspektørens Kontor, der tillige er tilgængeligt gennem nord-østre Trappetaarn.

Kontorerne er forsynet med Vindfang, Arkiv og Toiletrum.

At Musæumslederen, der vel i Fremtiden tillige kommer til at fungere som Slotsforvalter, faar sit Kontor paa dette Sted har forekommet mig naturligt; jeg er blevet bestyrket heri ved paa gamle Tegninger at se, at dette Rum har udgjort en Del af »Gouverneur«ens Bolig.

Østfløj: 1. Sal. Tegn. Nr. 34.

Paa første Sal forslaas indrettet *Bolig til Musæumslederen.*

Samtlige Vinduer vender mod henholdsvist Øst og Vest, Adgangen er ad nord-østre Trappetaarn i Gaarden, der vil tillige kunne etableres en Nødudgang til syd-østre Trappetaarn.

Østfløj: 2. Sal. Tegn. Nr. 35.

Paa anden Sal foreslaas indrettet *Bolig for Vagtmesteren,* samt et eller 2 Værelser, der er disponible som Gæsteværelser.

Vinduerne er mod Vest, Adgangen er ad nord-østre Trappetaarn, der vil være Nødudgang til syd-østre Trappetaarn.

Det foreslaas at genskabe den næsten forsvundne *Vægtergang* i hele Østfløjens Længde og derved sætte Syd- og Nordfløjen i direkte Forbindelse med hinanden og muliggøre en Rundgang for Publikum i Slottets 2. Sal.

Østfløj: Loftsetage.

Det foreslaas at støbe et Jernbetondæk over hele Østfløjens 2. Sal og paa Loftet at indrette et gennemgaaende *Magasinrum* (ligeledes af Jernbeton som f. Ex. Folkemusæets tidligere Loftsrum i Kunstindustrimusæets Sydfløj) tilgængeligt ad Trapperne i Enderne og med en Hejsekvist paa Gaardsiden vis-a-vis den existerende Kvist paa Vestfløjens Gaardside. Man vil herved opnaa en Brandsikring af Østfløjen og en effektiv Adskillelse paa denne Side mellem Syd- og Nordfløjen.

Endelig vil man ved et stort samlet Magasin undgaa de spredte Magasinrum rundt i Slottet, der maaske ofte vil optage Rum, der er en bedre Skæbne værd og som i hvert Fald keder den besøgende ved at være aflaaset.

Sydfløjen: Kælder. Tegn. Nr. 32.

Sydfløjens Kælder rummer 2 tøndehvælvede Rum, henholdsvis ca. 75 og 68 m^2, indbyrdes forbundne, sidstnævnte med Adgang fra Gaarden. Kan anvendes som Magasin for Musæet eller til Konservering.

Sydfløj: Stueetage. Tegning Nr. 33.

Det forekommer her naturligt at etablere den Række regulære Rum, der omgives af de svære murede Tværskillerum og indrette disse som moderne Udstillingsrum for Musæets *Samling af Folkeminder fra Als og Sundeved.*

I Sydfløjens vestlige Ende foreslaas ind-

rettet *Toiletrum* for Musæets Gæster samt et *Kantinekøkken,* hvorfra der kan serveres lettere Forfriskninger for de besøgende.

Udfor søndre Trappetaarn indrettes Forstue og 2 disponible Rum.

Sydfløj: i. Sal. Tegn. Nr. 34.

Her indrettes den samme Række regulære Udstillingsrum som i Stueetagen.

I den østre Ende fortsættes paa Stueetagen Musæets *Samling af Folkeminder fra Als og Sundeved,* og i den vestre Ende begynder *Sønderjysk historisk Samling.*

Udfor søndre Trappetaarn indrettes Forstue og 2 disponible Rum.

I Vestgavlen indrettes et enkelt *Toiletrum* ovenpaa de nedenunder værende Toiletter.

Sydfløj: 2. Sal. Tegn. Nr. 35.

Her indrettes den samme Række regulære Udstillingsrum som i Stuen og paa 1. Sal.

I den østlige Ende Lokaler for *Sønderjysk Kunstsamling,* i den vestre Ende fortsættes *Sønderjysk historisk Samling.*

Udfor søndre Trappetaarn er indrettet Forstue og 2 disponible Rum.

I Vestgavlen indrettes et enkelt *Toiletrum* ovenpaa det nedenunder værende Toilet.

Sydfløj: Loft.

Musæets Ønske om Nyindretning af Lokaler i Tagetagen til Opbevaring af den omfangsrige *Dragt- og Uniformssamling* skal her nævnes: Det naturlige Sted for en saadan Indretning er Loftet over Sydfløjen, hvor de svære, murede Tværskillerum staar i en saa regelmæssig Takt og med saa ringe indbyrdes Afstand, at det vil være overkommeligt efter Behov at overdække et Antal 2. Sals Rum med Jernbetondæk, der kan danne Gulv i disse Udstillingsrum. Rummene vil faa Adgang fra det søndre Trappetaarn midt paa Gaardsiden og vil kunne faa betryggende Nødudgangsmuligheder til henholdsvis syd-østre Trappetaarn og den ny brandsikre Trappe i Vestfløjen.

Det maa — i Almindelighed sagt — være at foretrække, at Slottets Loftsrum er tomme og let overskuelige, baade af Hensyn til Brandfare og til let at kunne konstatere og udføre nødvendige Tagreparationer.

Bliver det nødvendigt at inddrage Sektioner af Lofterne til Musæets Brug - som nævnt for Øst- og Sydfløjens vedkommende - maa der, til Gengæld for de ovenfor nævnte, tabte Fordele ved Overskuelighed, kræves den Sikkerhed der ligger i et støbt Dæk i Stedet for de existerende Træbjælkelag.

Nævnes skal i denne Forbindelse, at de støbte Dæk udover øget Brandsikkerhed giver en betydelig Forøgelse af den paagældende Fløjs Stabilitet.

Vest f løj: Kælder. Tegn. Nr. 32.

De krydshvælvede Kælderrum i Vestfløjens Nordende, der er forbundne med tilsvarende Rum i Nordfløjen bør istandsættes og gøres tilgængelige for Publikum.

Vestfløj: Stueetage. Tegn. Nr. 33.

Vestfløjens Hovedattraktion er *Drabantsalen* midt i Stueetagen. Den er istandsat i nyere Tid og dens Tilstand ret god.

Den bør fremtræde som en tom Forstue og maa i hvert Fald rømmes for Montrer og Rammer paa Væggene.

T. v. for Drabantsalen foreslaas etableret en *brandsikker Trappe* førende fra Terrænhøjde til Loft.

Trapperummet skulde tillige kunne give Plads til en *Personelevator,* da man før eller senere maa erkende, at ogsaa færdselshæmmede bør have Mulighed for at besøge vore Musæer.

Det er ikke Tanken at lade denne Trappe indgaa i den normale Musæumsrundgang, den kan i det daglige anvendes af Musæets Personale, af Publikum kun i Katastrofesituationer.

Trapperummets Begrænsninger er alle svære, gamle, murede Skillerum.

T. v. for den ny, brandsikre Trappe tænkes indrettet Rum, hvor Musæets Gæster kan spise medbragt Mad suppleret med lette

Forfriskninger fra det nævnte Kantinekøkken i Sydfløjens Vestende.

T. h. for Drabantsalen agtes indrettet en Foredragssal, med Adgang fra Musæets Hovedindgang og brugende Drabantsalen som Forrum og Garderobe.

Foredragssalen ligger bekvemt i Forhold til Terræn og har Muligheder for Nødudgange dels gennem nord-vestre Trappetaarn til Gaardspladsen, dels ad en existerende Dør til Parkomraadet Vest for Slottet. I Tilknytning til Foredragssalen et mindre Rum til Lysbilledapparat etc.

Vestfløj: i. Sal. Tegn. Nr. 34.

Vestfløj: 2. Sal. Tegn. Nr. 35.

I Vestfløjens 1. Sal fortsættes Rundgangen fra Sydfløjen gennem *Sønderjysk historisk Samling* og ad nord-vestre Taarntrappe naas en tilsvarende Række Udstillingsrum paa 2. Sal indeholdende Fortsættelsen af *Sønderjysk historisk Samling.*

Ved nord-vestre Trappetaarn er baade paa 1. og 2. Sal indrettet et Forrum og et disponibelt Lokale.

Vest f løj: Loft.

I Tagrummet føres den ny brandsikre Trappes Skillerum helt op under Tagfladen. Bortset herfra er Vestfløjens Loftsrum tomt.

Nordfløj: Kælder. Tegn. Nr. 32.

De krydshvælvede Kælderrum i Nordfløjens Vestende, der er forbundne med tilsvarende Rum i Vestfløjen, bør istandsættes og gøres tilgængelige for Publikum.

Et tøndehvælvet Kælderrum paa ca. 65 m^2 med Adgang fra Gaarden kan anvendes som Magasin for Musæet.

Om Kælderrummene i Nordfløjen gælder, at ugunstige Vind- og Vejrforhold undertiden kan stemme Vand op over Gulvhøjde, et Forhold der næppe kan ændres effektivt uden betydelige Bekostninger.

Nordfløj: Stueetage. Tegn. Nr. 33.

I Nordfløjens vestlige Ende foreslaas indrettet en Nyskabning: *Sønderborg Slots bygningshistoriske Samling.*

I Rum Nr. 34 tænkes opbevaret de større Genstande saasom Bygningsdetailler, det store Vippelod fra Vindebroen og hvad der maatte blive gjort af Fund under Ombygningen.

Fra dette Rum er der Adgang til det eneste bevarede udvendige Hjørnetaarn.

De tre mindre Rum, Nr. 36, 37 og 38, tænkes anvendt til Ophængning af Billeder, Fotografier, Opmaalinger etc., der anskueliggør de mange, højst forskelligartede, Faser i Slottets lange Liv. I Tilslutning til den bygningshistoriske Samling er indrettet 2 mindre Arkivrum.

Fra den bygningshistoriske Samlings Lokaler vil der, foruden direkte fra Gaardspladsen, kunne blive Adgang til *Dronning Dorotheas Kapel,* der er nyistandsat og bortset fra Gulvbelægningen, i god Stand.

Resten af Nordfløjens Stueetage optages af *de fyrstelige Begravelser,* disse Rum vil ikke blive tilgængelige for Publikum.

Nordfløj: 1. Sal. Tegn. Nr. 34..

I Nordfløjens vestlige Ende vil Gavlrummet (Nr. 134) enten kunne indlemmes i Rækken af Udstillingsrum indeholdende *Sønderjysk historisk Samling* eller kunne anvendes til skiftende Udstillinger.

De følgende Rum (136-139) ligger hvor i sin Tid fandtes *Dronning Dorotheas Vinterbolig.* Denne bestod af 2 Rum med Vinduer mod Nord og en Korridor mod Gaarden, det kan drøftes om denne Rumdeling skal genskabes, eller om man skal bibeholde den nuværende Plandeling med 4 Rum.

Fra Dronningens Vinterbolig vil der være Mulighed for Publikum for at se ind i *Kapellets Pulpituretage.*

En Gennemgang for Publikum maa bestemt fraraades: dels taaler Pulpiturerne ikke den Belastning som et større Publikumsbesøg kan foraarsage, dels taaler Pulpiturets Gulvfliser ikke Slid.

Men det vil afgjort være af Værdi at give et besøgende Publikum et Indblik i Kapellet

fra i. Sals Højde, hvorfra bl. a. det interessante Loft ses bedre end fra Kapellets Gulv.

Resten af Nordfløjen, fra Kapellet og ud til Østgavlen, har været optaget af *Dronning Dorotheas Sommerbolig.* Ogsaa herfra vil Publikum kunne faa et Indblik i Kapellets Pulpituretage.

Ruminddelingen har været en noget anden, idet Rum Nr. 142 har været en Korridor mod Gaarden og Rum Nr. 141 har været et tilsvarende større »Schlafcammer« med Vinduer mod Nord.

Rum Nr. 145: »Das grosse Gemach« er nogenlunde identisk med Dronningens Opholdsværelse.

Nordfløj: 2. Sal. Tegn. Nr. 35.

I Nordfløjens vestlige Ende vil Gavlrummet (Nr. 234) kunne indlemmes i Rækken af Udstillingsrum indeholdende *Sønderjysk historisk Samling,* eller, som Rummet nedenunder, kunne anvendes til skiftende Udstillinger.

Det følgende Rum (Nr. 236) samt Rum Nr. 245 i Østgavlen tænkes indrettet som en henholdsvis vestre og østre Forsal, der flankerer Rum Nr. 240: Den store Sal.

Forgæves søger man i Dag paa Sønderborg Slot den store Sal, men de von Platen'ske Opmaalinger viser, at her laa »Das grosse Danz-Sahl« med 6 Fag Vinduer mod Syd mod Gaarden og 6 Fag Vinduer mod Nord.

Disse 3 Sale i Nordfløjens 2. Sal bør istandsættes - ikke som Musæumsrum - men som Festrum og anvendes til repræsentative Formaal for Byen og Landsdelen.

Nordfløj: Loft.

Nordfløjens Loftsrum er tomt.

Rundgangen i Musæet.

Jeg har sat mig som Maal, foruden at tilvejebringe en naturlig Rundgang i Slottet og dets Samlinger, tillige at placere disse sidste saaledes, at den besøgende er i Stand til at se en enkelt af Samlingerne og kun denne.

Den interesserede Musæumsgæst bør kunne se f. Ex. Kunstsamlingen uden at skulle foretage en Vandring gennem samtlige Slottets Rum.

Uløste Opgaver.

En Række Punkter, som skal klares, har endnu ikke fundet en Løsning:

Syd-vestre og syd-østre Hjørnetaarn. Syd-vestre Hjørnetaarns Fundamenter er paavist og paany tildækket, syd-østre Hjørnetaarns Fundamenter er synlige i en aaben Udgravning.

Man kunde tænke sig disse Taarnes Fundamenter videreført til Slottets Stuegulvniveau og evt. hegnet med et Gitter.

Man vilde herved opnaa, at markere de 2 Taarne uden at det paa nogen Maade vil influere paa Opfattelsen af Bygningens Hovedform, og man vilde slippe for den skæmmende Udgravning i det syd-østre Hjørne.

Paa den anden Side er dette Christian den Andens Fangetaarn saa populært et Minde, at det vil være betænkeligt at tilkaste Udgravningen som gjort i det syd-vestre Hjørne.

Trappetaarnene i Gaarden er blevet restaureret med røde, maskinstrøgne Sten i hele den øverste Del, disse Sten bør udskiftes med Sten, der svarer til den øvrige Bygning. Om man ved samme Lejlighed skulde udskifte de nuværende, tarvelige pyramideformede Taarntage, der er tækket med Skiffer med løgformede Hætter beklædt med Bly, maa senere drøftes.

Udenfor Slottet.

I Fortsættelse af Gennemgangen af Slottet, Fløj for Fløj og Etage for Etage, er det ønskeligt at pege paa visse Ting som bør finde Plads udenfor dets Mure:

Konservering. Man vil i Dag kunne møde større Genstande som Vogne og Baade i Petroleumsbad inden for Slottets Mure. Jeg vil anse det for uforsvarligt at fortsætte dende Praxis efter Ombygningen.

Garager. Formodentlig vil baade Musæumsleder og Vagtmester faa Brug for Gara-

ger som næppe bør eller kan være indenfor Slottets Mure.

Det vil vel være rimeligt at forbyde Motorkøretøjer længere Ophold paa Slottet.

Bolig for en Havemand, der gør det daglige Arbejde i Parken, maa ogsaa paaregnes anbragt udenfor Slottet, ligesom dennes Værksted og Oplagsrum for Planter og Værktøj.

Servering for Musæumsbesøgende bør ifølge Musæets Ønsker foregaa udenfor selve Slottet, men er paa Skitseforslaget anbragt umiddelbart ved Musæets Hovedindgang.

Det er tænkeligt, at Kantinekøkkenet vil vise sig nyttigt i Forbindelse med Repræsentationslokalerne i Nordfløjen.

Udendørs Arbejder.

Det oprindelige Gaardniveau har været betydeligt lavere end det nuværende.

Jeg tror man maa afstaa fra et radikal Afgravning af Gaarden, men nøjes med en afgravning af den Pukkel, der findes i midten af Gaardspladsen.

En *Brolægning* kunde være ønskelig, ligesom man maaske kunde genskabe en *Vandkunst,* hvis oprindelige Placering er kendt.

Ligeledes kunde man tænke sig de mange nyere Kanoner i Gaarden fjernet og anbragt udenfor Slottet.

De to gamle Runddele og Forbindelsesmuren imellem dem, bør dels istandsættes, dels markeres ved Beplantning, ligesom den gamle Vindebro, hvis Placering er paavist af Charles Christensen kunde markeres i Terrænet.

Slottets Omgivelser.

Videre kan en Omlægning af Parken og herunder en Reduktion af Exercerpladsen foran Østfløjen drøftes.

I denne Forbindelse er det mig umuligt at undlade at nævne den helt utroligt uheldige Indflydelse som Toldkammerbygningen (fra 1920-erne) har paa Opfattelsen af Sønderborg Slot som fritliggende Fæstning paa et Næs ud i Aissund.

En Restaurering af Sønderborg Slot vil i mine Øjne ikke være lykkeligt tilendebragt, før denne Bygning er fjernet.

Omkostninger.

En Beregning af de med den foreslaaede Hovedistandsættelse forbundne Omkostninger paa Basis af et Skitseforslag uden omhyggelige Undersøgelser og uden Støtte i Tilbud og Overslag fra Haandværkere, maa selvfølgelig blive delvis Gætteværk.

Ombygningen omfatter ca. 10.000 m^2 Etageareal; det vil næppe være urimeligt at regne med en Sum paa 500 Kr./m^2 eller en total Omkostningssum paa Kr. 5.000.000,—, idet dog skal bemærkes, at ingen har Kendskab til andet end det, der umiddelbart kan ses. Skjulte Skader som Raad og Svamp kan ingen udtale sig om paa nuværende Tidspunkt. Det maa efter min bedste Overbevisning være muligt at sætte Slottet i forsvarlig og brugelig Stand for den nævnte Sum af 500 Kr./m^2

Terminer.

Da Istandsættelsesarbejdet formodentlig af Boligministeriet vil blive krævet udført som Vinterarbejde, og da der bør tages vidtgaaende Hensyn til Musæets Drift, skal det foreslaas, at Arbejdet, saavidt gørligt, i store Træk udføres Fløj for Fløj og søges gennemført indenfor en Periode paa 4 Aar.

Installeringen af Musæet maa saa følge efter i det Tempo som Afleveringen af de færdigrestaurerede Fløje angiver.

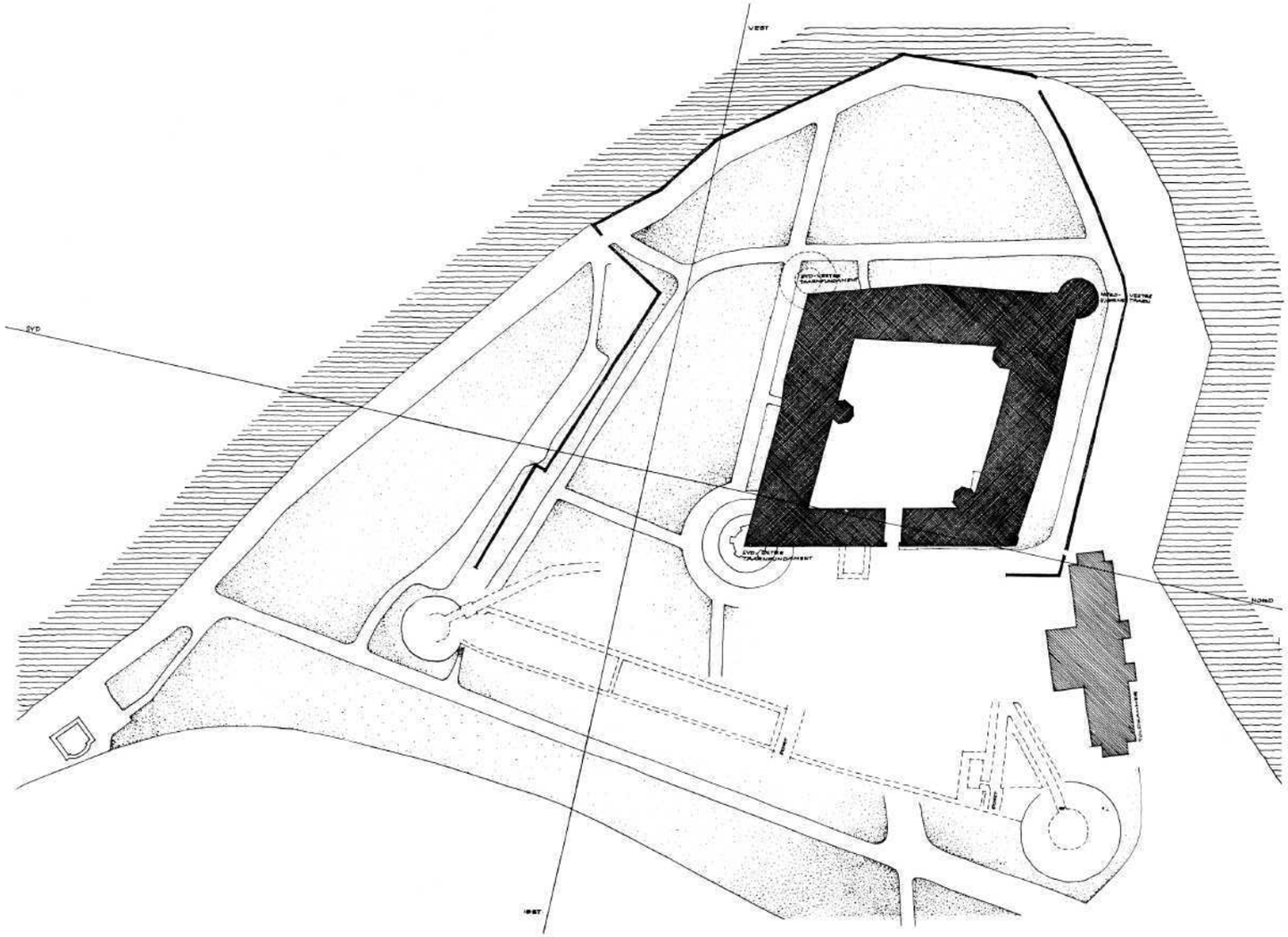

Situationsplan.
Mål 1:1500.

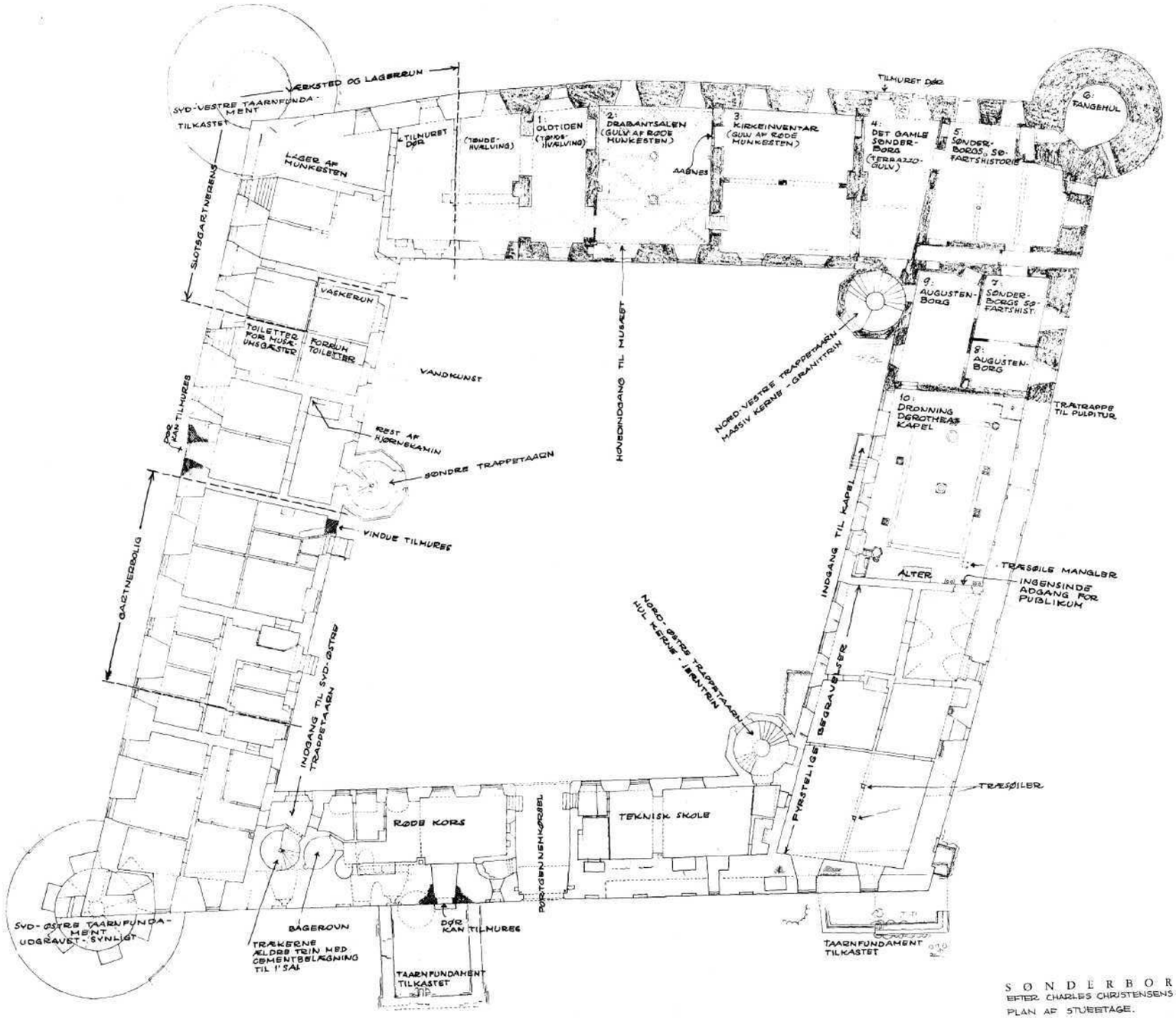

SØNDERBORG SLOT
EFTER CHARLES CHRISTENSENS OPMAALING 1936-39.
PLAN AF STUEETAGE.

MAAL: 1:400.
DATO: 1.2.1960.

TEGN. NR. 3.

ARKITEKT PETER KOCH M.A.A.
BREDGADE NR. 66 KØBENHAVN K

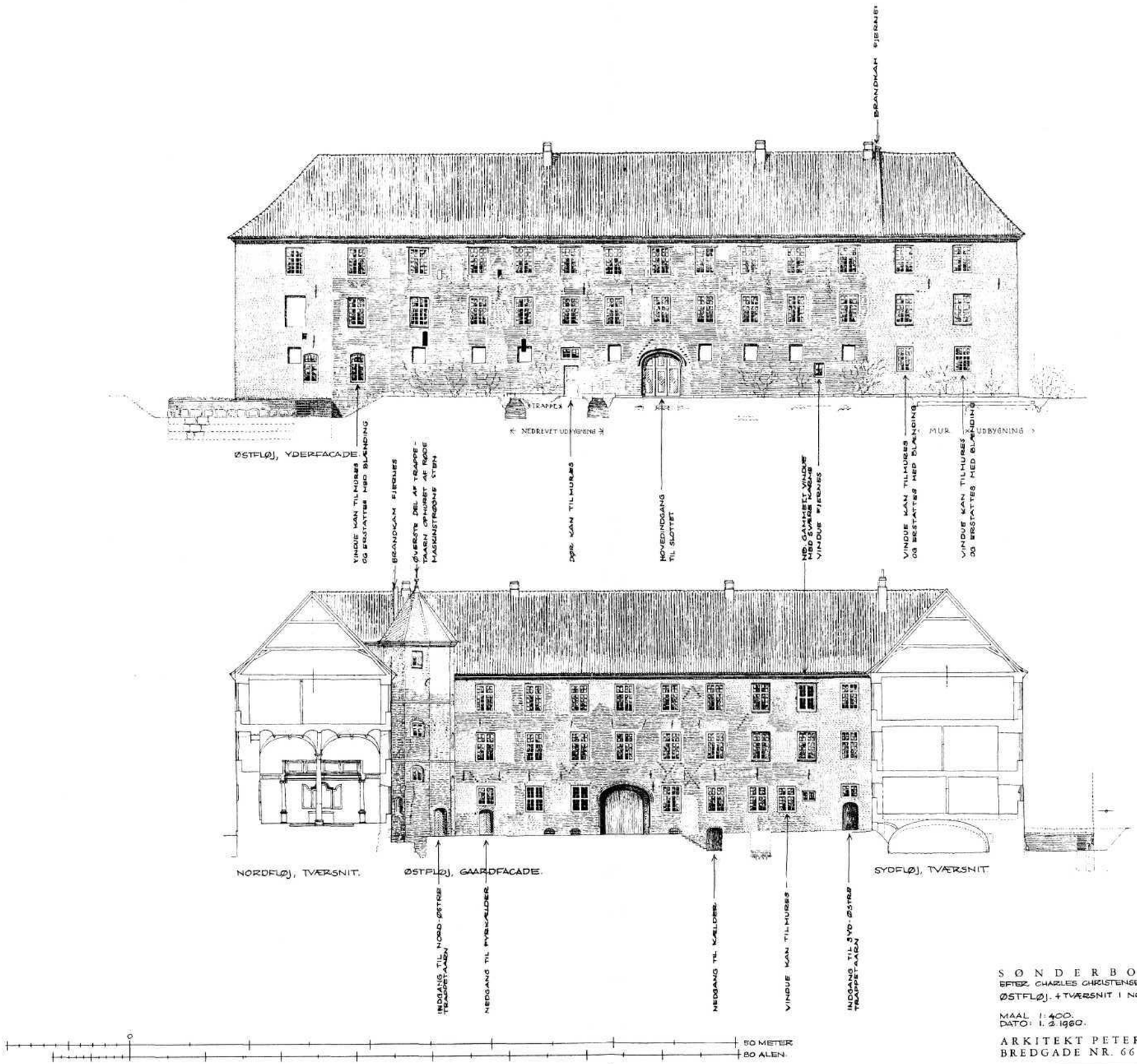

SØNDERBORG SLOT
EFTER CHARLES CHRISTENSENS OPMAALING 1936-39.
ØSTFLØJ. + TVÆRSNIT I NORD- OG SYDFLØJ.

MAAL 1:400. TEGN. NR. 7.
DATO: 1. 2. 1960.

ARKITEKT PETER KOCH M. A. A.
BREDGADE NR. 66 KØBENHAVN K

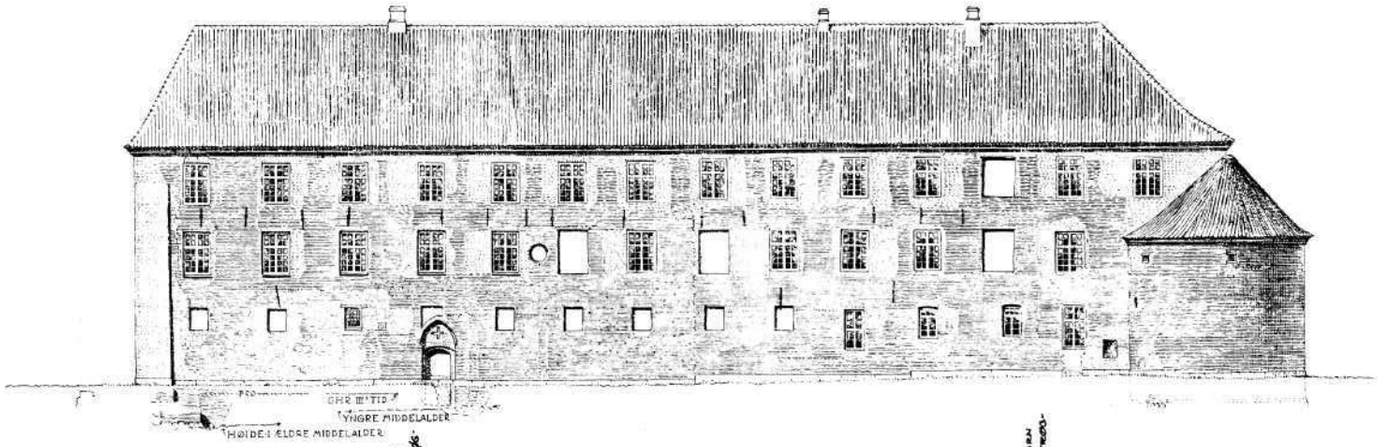

NORDFLØJ, YDERFACADE.

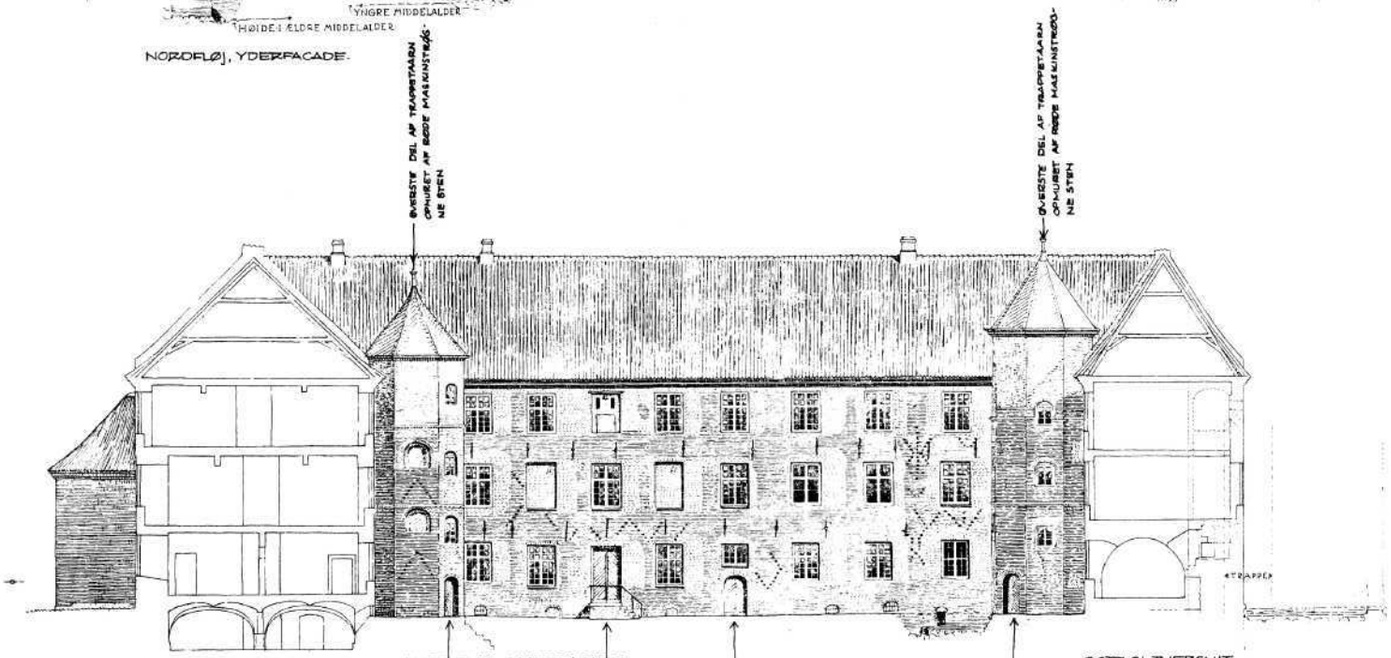

VESTFLØJ, TVÆRSNIT. NORDFLØJ, GAARDFACADE. ØSTFLØJ, TVÆRSNIT.

50 METER
80 ALEN.

SØNDERBORG SLOT
EFTER CHARLENS OPMAALING 1936-39.
NORDFLØJ. + VEST- OG ØSTFLØJ.

47 -is

N. N. 10.

S. A.
S V K
U M
H M
S. W

A. EIN GEWOLBE IM THURM. GUTH.
B. IST EINGEFALLEN UND DIE SCHLACHTEREY GEWESEN.
C. DIE GROSSE KÜCHE.
D. UND E. SINDT GEWOLBER STEHEN NOCH ABER HABEN KEIN DACH ÜBER SICH.
F. DIE DURGSTUBE IN WELCHER DIE BEDIENTEN GESPEISET.
G. DIE GANG NACH DAS GEFÄNGNIS.
H. DAS GEFÄNGNIS.
J. EINE CAMMER.
K. DIE GASTSTUBE.
L. DIE KIRCHE.
M. DAS FÜRSTLICHE BEGRÄBNIS.
N. EINE KLEINE CAMER.
O. EINE KLEINE KÜCHE.
P. EINE FINSTERE CAMER.
Q. DIE ROLL CAMMER.
R. DES GOUVERNEURS KÜCHE.
S. EINE CAMER DABEY.
T. DIE EINFAHRT SO GEWOLBET.
U. EINE CAMER UND CABINET.
W. DIE BÄCKEREY.
X. EIN GEWOLBE IN WELCHEM DIE GEFANGENE VON OBEN EINGELASSEN SINDT.
Y. DAS WACHHAUS. HAT KEIN DACH UND BODEN.
Z. KLEINE CAMBEN. HAT ZWAR DACH UND BODEN WILL ABER EINFALLEN UND KANN NICHT MEHR RÆPARIRET WERDEN.
NB. DAS BRAUHAUS HAT KEIN DACH AUCH KEINE BODENS MEHR.
Θ IST EIN SPRINGBRUNNEN GEWESEN ABER EE KANN SICH KEINER ERINNEREN WAN ER ZULETZT GESPRUNGEN.

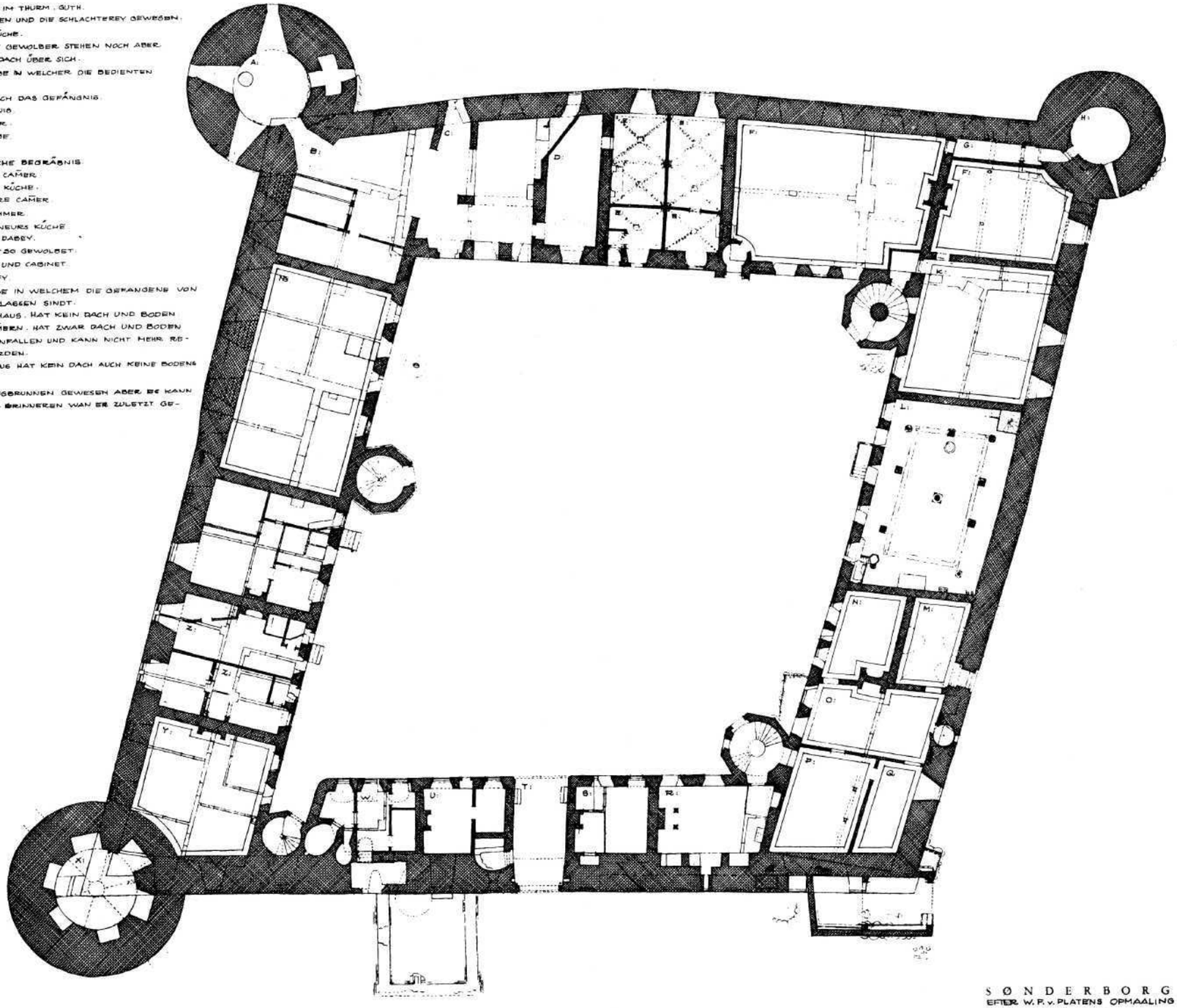

SØNDERBORG SLOT
EFTER W. F. v. PLATENS OPMAALING ca. 1718.
PLAN AF STUESTAGE.

MAAL 1:400.
DATO: 18.2.1960.

TEGN NR. 23.

ARKITEKT PETER KOCH M. A. A.
BREDGADE NR. 66 KØBENHAVN K

0 — 50 METER
80 ALEN

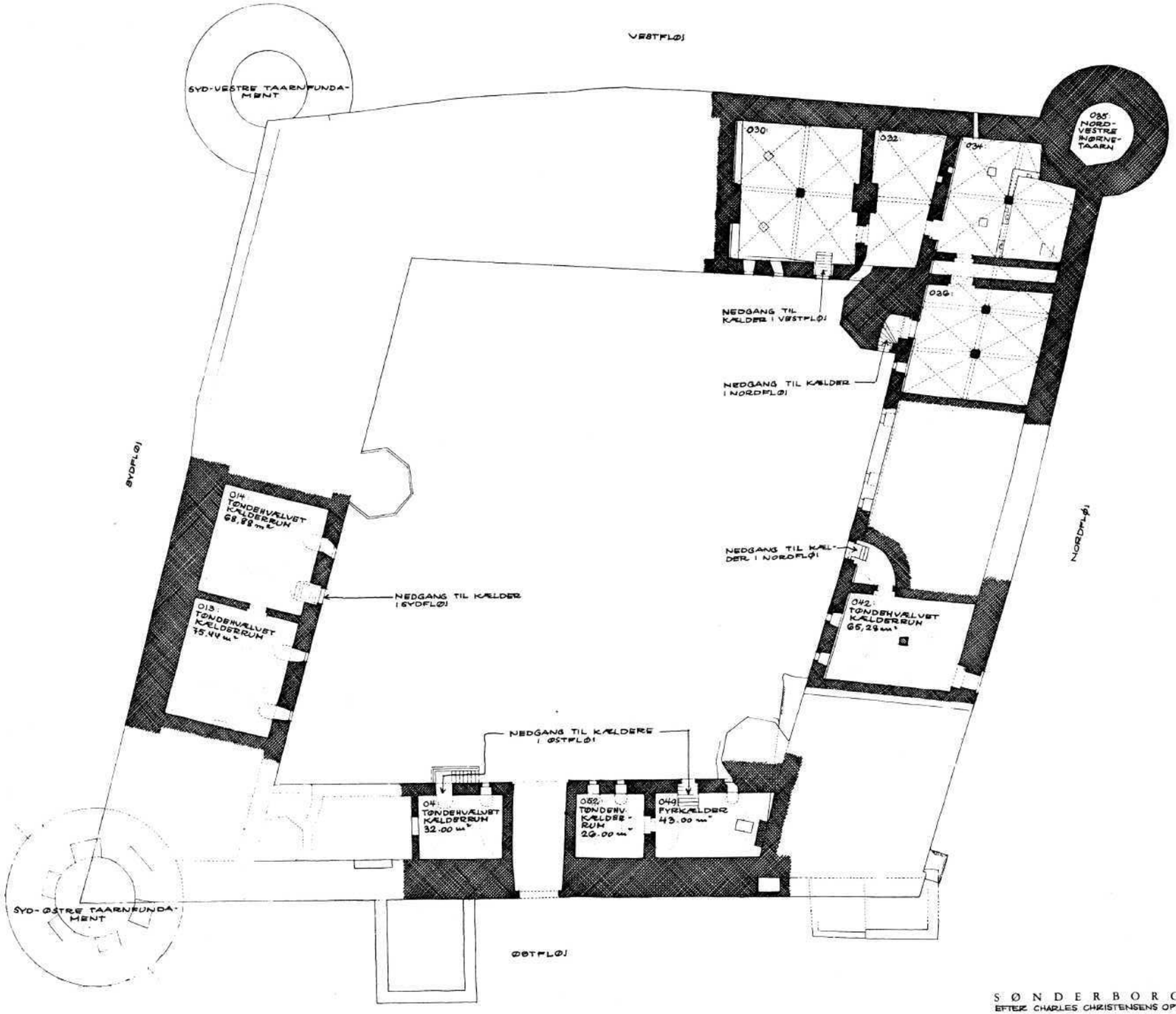

0 — 50 METER — 80 ALEN.

SØNDERBORG SLOT
EFTER CHARLES CHRISTENSENS OPMAALING 1936-39.
FORSLAG TIL OMBYGNING AF KÆLDER:

MAAL 1:400. TEGN. NR. 32.
DATO: 10.3.1980.

ARKITEKT PETER KOCH M.A.A.
BREDGADE NR. 66 KØBENHAVN K

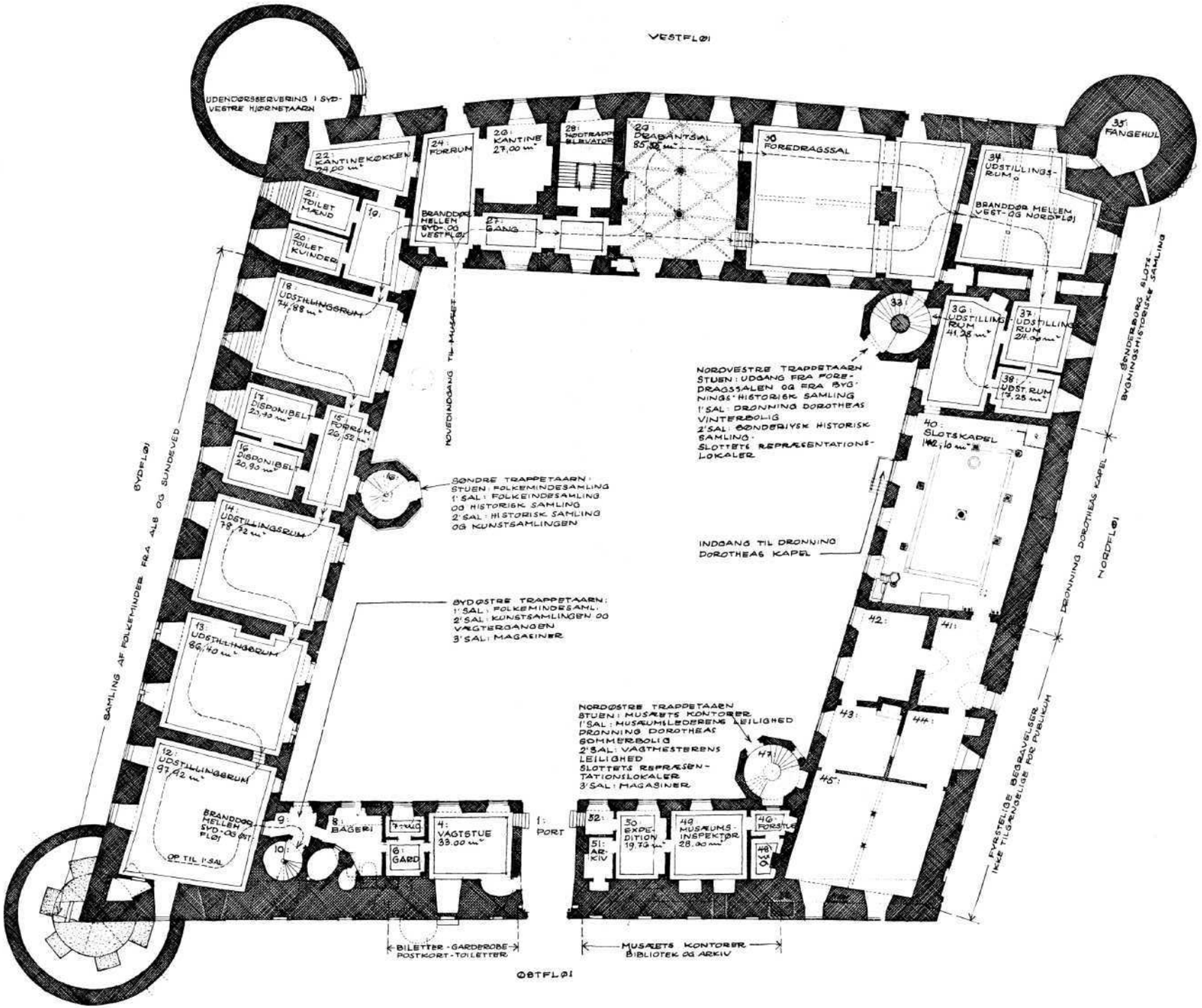

SØNDERBORG SLOT
EFTER CHARLES CHRISTENSENS OPMAALING 1936-39.
FORSLAG TIL OMBYGNING AF STUEETAGE:

MAAL 1:400. TEGN. NR. 33.
DATO: 10.3.1960.

ARKITEKT PETER KOCH M.A.A.
BREDGADE NR. 66 KØBENHAVN K

0 — 50 METER
80 ALEN

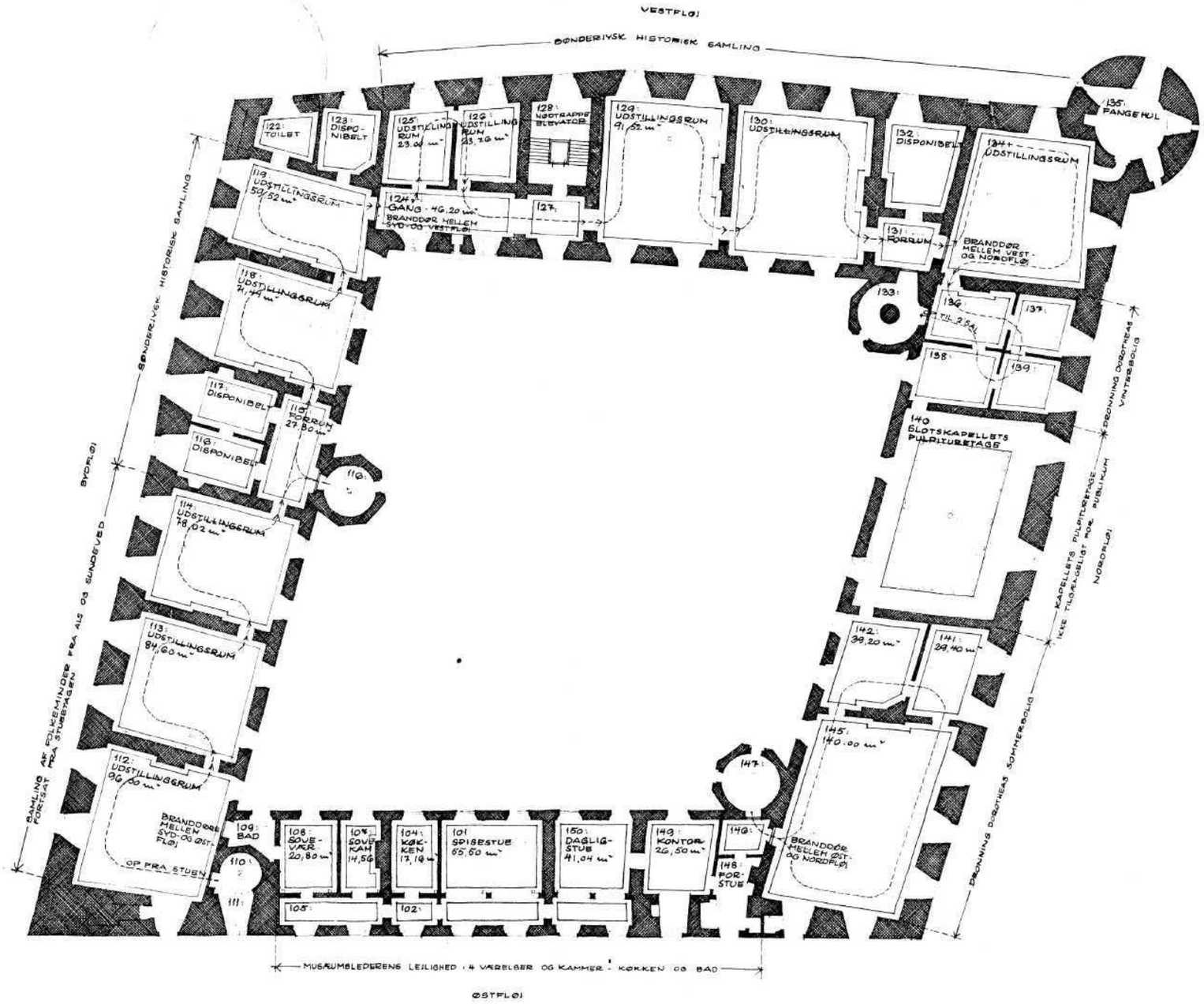

S O N D E R B Ø R G S L O T
EFTER CHARLES CHRISTENSENS OPMAALING 1936-39.
FORSLAG TIL OMBYGNING AF 1. SAL:

MAAL 1:400 TEGN. NR. 34.
DATO: 10.8.1960.

ARKITEKT PETER KOCH M.A.A.
BREDGADE NR. 66 KØBENHAVN K

0 — 50 METER.
— 80 ALEN.

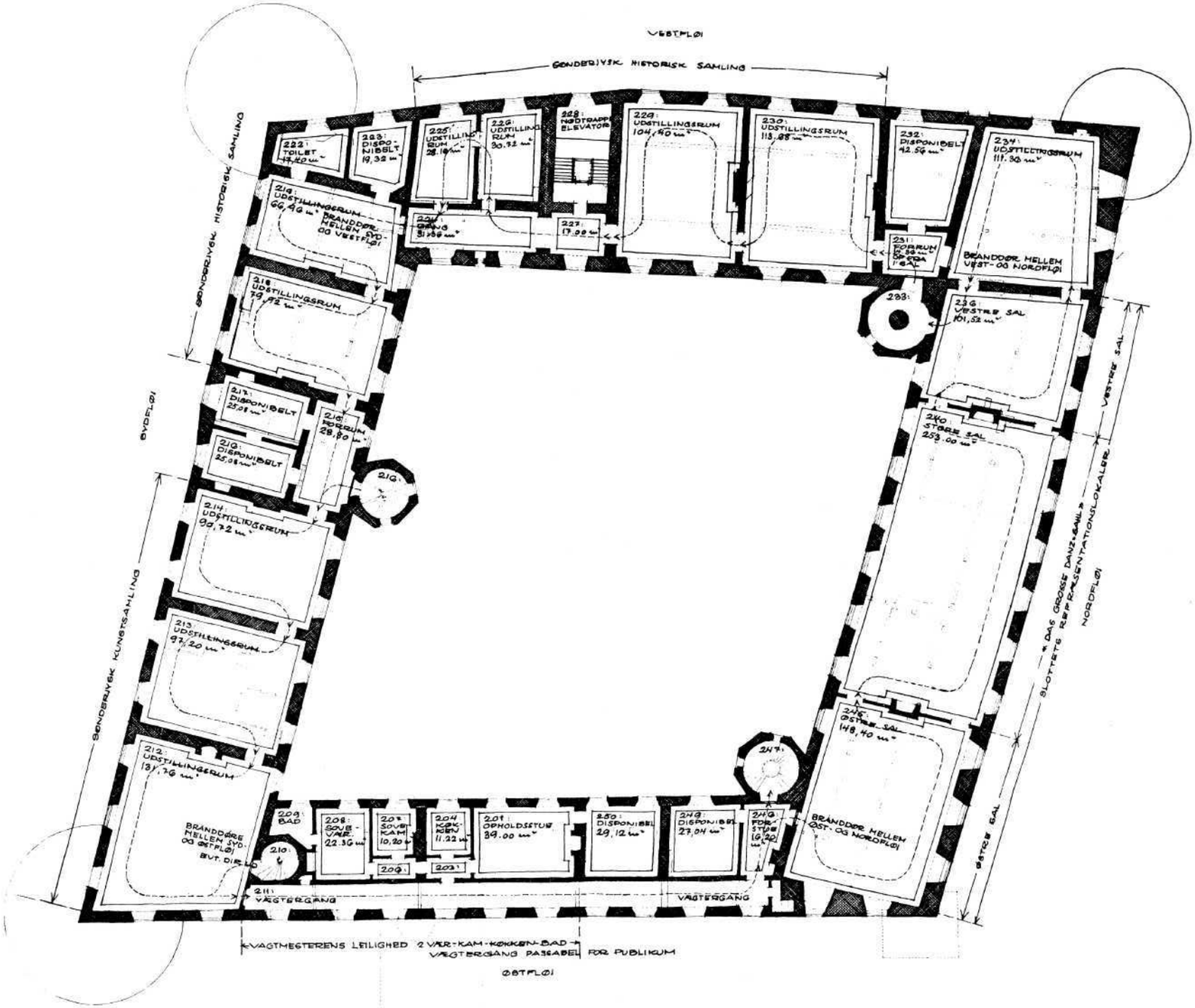

SØNDERBORG SLOT
EFTER CHARLES CHRISTENSENS OPMAALING 1936-39
FORSLAG TIL OMBYGNING AF 2'BAL'

MAAL 1:400. TEGN NR. 35.
DATO: 10.3.1960.

ARKITEKT PETER KOCH M.A.A.
BREDGADE NR. 66 KØBENHAVN K

0 — 50 METER
BOALEN

Bilag 2:

MUSEET PÅ
SØNDERBORG SLOT
Formanden

Åbenrå, den 6. august 1960.

Til

Boligministeriets udvalg vedrørende Sønderborg Slot.

Bestyrelsen for Museet på Sønderborg Slot har gjort sig bekendt med udvalgets forslag vedrørende slottet og undersøgt, om museet kan påtage sig de forpligtelser, der er tiltænkt det efter forslaget. I den anledning er der opstillet vedlagte økonomiske oversigt, hvor tallene for regnskabet 1958/59 er stillet sammen med tallene fra overslaget 1960/61 samt tallene for et overslag over det første år (»X«), efter at museet har overtaget slottet i den foreslåede nye skikkelse. Som det vil ses, findes det muligt at skaffe balance uden at regne med stærkt forøgede entréindtægter. Skulle sådanne imidlertid blive opnået, hvad vi formentlig må kunne påregne, vil der kunne blive tale om en intensivering af det rent museumsmæssige arbejde, hvortil der kun er afsat beskedne midler på budgettet.

De særlige forpligtelser vedrørende foredragssalen og slotsrummene i nordfløjen er der ikke taget hensyn til i beregningen, men museet vil kunne indgå på disse forpligtelser, hvis der udefra til driften ydes et årligt tilskud på 4.000,— kr., og der herudover kan regnes med, at de, der kommer til at benytte disse rum, yder bidrag til dækning af de dermed forbundne udgifter til opvarmning og rengøring m. v.

Med hensyn til vor deltagelse i udgiften til indretningen af det fremtidige museum kan det oplyses, at bestyrelsen allerede tidligere har vedtaget at sørge for en mere saglig inddeling af samlingerne og herunder især at arbejde for etablering af større sammenhæng i den samling, der vedrører Sønderjyllands historie, således at museet udover de lokale museale opgaver også kan løse den at være et specialmuseum for Sønderjyllands historie. Bestyrelsen har derfor igennem de sidste år opsparet et beløb i en særlig nyordningskonto, der pr. 1. april 1960 udgør 50.000,— kr., og bestyrelsen vil søge udveje for at påtage sig i de kommende fem år at opspare og indsamle yderligere 150.000,— kr., således at de 200.000,- kr., der i første omgang forlanges af museet, må kunne betragtes som sikrede. I årene fremover skulle det nye museum for en stor dels vedkommende stå færdigt, og til den ovenfor anførte intensivering af det rent museumsmæssige arbejde skulle færdigopstillingen af samlingerne henhøre, således at det øgede besøg, der forventes, kommer til at danne grundlaget for indsamlingen af de 200.000,- kr., som til den tid må tænkes anvendt på museumsindretningen. Der skal ikke fra museets side udtales nogen betænkelighed ved at gå i gang med denne indsamling, som bestyrelsen føler sig overbevist om at kunne gennemføre med tilfredstillende resultat, selv om det ingenlunde agtes skjult, at der her forestår bestyrelsen et stort arbejde.

Bestyrelsen kan under henvisning til det her fremførte gå ind for den fremlagte plan for Sønderborg Slots nyindretning, og man er parat til at forhandle med boligministeriet om indgåelsen af de fornødne aftaler om overtagelse af slottet i dets ombyggede skikkelse.

sign. *C. A. Vagn-Hansen.*

Indtægter:

		Regnskab 1958/59	Overslag 1960/61	Overslag »X«
A:	Tilskud fra staten:			
1:	Ordinært tilskud:	2.600,00	21.200,00	25.000,00
2:	Landsdelsmuseum:	0,00	0,00	8.000,00
B:	Tilskud fra kommuner:			
1:	Sønderborg amt:	20.000,00	20.000,00	25.000,00
2:	Sønderborg by:	20.000,00	20.000,00	25.000,00
G.	Andre ordinære tilskud:			
1:	Historisk Samfund for Als og Sundeved:	500,00	500,00	1.000,00
D:	Særlige indtægter:			
1:	Entre:	40.331,00	33.000,00	40.000,00
2:	Katalogsalg:	500,00	500,00	0,00
E:	Lejeindtægter:			
1:	Lokaler og boliger:	2.079,00	1.900,00	3.000,00
F:	Renter:	485,38	600,00	200,00
H:	Diverse: (herunder fonds)	~~10.685,00~~	~~0,00~~	~~0,00~~
			97.700,00	127.200,00

Bemærkninger:

Ad A 2: Museet er anerkendt som landsdelsmuseum og de 8.000,00 kr. indgår allerede i indeværende år.

Ad B: Bestyrelsen har allerede godkendt overfor amts- og byråd at søge tilskuddene forhøjet til 25.000,00 kr.

Ad C 1: Bestyrelsen for Historisk Samfund for Als og Sundeved har godkendt forhøjelsen af tilskuddet allerede fra indeværende år.

Ad D 1: 1958/59 var rekordår og indtægten har siden været ca. 35.000,00 årligt.

Ad D 2: Katalogindtægten henlægges nu til særligt tryksagsfond.

		Regnskab 1958/59	Overslag 1960/61	Overslag »X«
A:	Lønninger:			
1:	Fastansatte:	46.420,20	48.800,00	58.000,00
2:	Timelønnede:	1.535,00	4.000,00	12.500,00
3:	Pension:	6.000,00	6.000,00	3.000,00
B:	Lokaler:			
1:	Vedligeholdelse:	1.385,03	1.950,00	5.000,00
2:	Lys, varme etc.:	4.237,90	4.000,00	20.000,00
G:	Samlingerne:			
1:	Indkøb:	4.572,09	4.000,00	5.000,00
2:	Undersøgelser:	801,69	3.500,00	5.000,00
3:	Indføring, arkiv:		2.000,00	3.000,00
4:	Konservering:	661,65	2.500,00	3.000,00
5:	Forsikring:	337^45	900,00	1.200,00
D:	Inventar:	167,00	9.500,00	2.000,00
E:	Tryksager:	1.075,00	4.750,00	1.000,00
F:	Diverse:			
1:	Kontor:	1.434,51	1.750,00	3.000,00
2:	Møder, repræs. m. v.	533534	1.450,00	2.500,00
3:	Bibliothek:	5-3O453[1]	75°>[00]	1.000,00
4:	Forskelligt:	7.668,43	1.650,00	2.000,00
			97.700,00	127.200,00

Ad A 2: Det vil blive nødvendigt med væsentligt større rengørings- og opsynspersonale.

Ad A 3: Pensionen er fra dette forår ændret til at blive en enkepension ved fhv. inspektør J. Raben's død.

Bilag 3:

DET SÆRLIGE BYGNINGSSYN
PRINSENS PALÆ

B.S. j. nr. 56/60.

Til

Boligministeriets udvalg vedrørende Sønderborg Slot,

Slotsholms gade 16, K.

Det særlige Bygningssyn har gennemgået arkitekt Peter Koch's skitseforslag til ombygning og istandsættelse af Sønderborg Slot. Bygningssynet kan tilslutte sig forslaget og godkende det som grundlag for det videre arbejde med spørgsmålet om slottets istandsættelse, og synet må meget indtrængende anbefale, at arbejdet videreføres efter de linier, der her er anlagt. Bygningssynet, der er parat til at drøfte alle enkeltheder i forbindelse med det videre undersøgelses- og projekteringsarbejde, vil — når de endelige tegninger forelægges det til godkendelse — være parat til at give sit samtykke til de forandringer i den historiske bygning, som skitseforslaget forudsætter gennemført af brugsmæssige og brandmæssige grunde.

Det særlige Bygningssyn, København d. 19. august 1960.

Johannes Brøndsted. *Agnete Vøhtz.* *Kaj Gottlob.*

F. C. Lund. *Harald Langberg.*

Til

Boligministeriets udvalg vedrørende Sønderborg Slot.

Efter at have gjort sig bekendt med udvalgets skitseforslag til en nyordning af Sønderborg Slots forhold, hvorved slottet tænkes gjort tjenligt som samlingssted til støtte for kulturelt arbejde i Sønderjylland skal amtsrådene i Haderslev, Tønder, Sønderborg og Åbenrå amtsrådskredse samt byrådene i Haderslev, Åbenrå og Tønder herved meddele udvalget, at man er parat til at samarbejde om denne plans realisation. Rådene har efter indbyrdes forhandling vedtaget at ville medvirke til forslagets gennemførelse ved oprettelsen af en indkøbsfond på kr. 200.000,- til udstyrelse af slottets nordfløj. Beløbet vil blive tilvejebragt på følgende måde:

Haderslev amtsråd	kr.	40.000,-
Haderslev byråd	—	18.000,-
Åbenrå amtsråd	-	40.000,-
Åbenrå byråd	—	15.000,—
Tønder amtsråd	kr.	30.000,—
Tønder byråd	-	7.000,-
Sønderborg amtsråd	—	50.000,—
	kr.	200.000,-

Beløbene agtes indbetalt til fondet med 1/5 pr. 1. april hvert år i en femårig periode, der tager sin begyndelse 1. april 1961. Af fondet vil udgifter til anskaffelse af inventar m. v. kunne afholdes efter aftale truffet mellem Boligministeriet, Nationalmuseet og museet på Sønderborg Slot. Det er en forudsætning for benyttelsen af fondets midler, at slottet restaureres og indrettes efter udvalgets forslag. Skulle dette ikke blive fulgt, vil de i fondet indskudte midler være at tilbagebetale rådene.

Haderslev, Åbenrå, Sønderborg og Tønder, september-november 1960.

Jens Pin holt
Haderslev amtsråd

C. A. V agn-Hansen
Åbenrå amtsråd

T. Haarløv/Kjøller
Tønder amtsråd

C. A. V agn-Hansen
Sønderborg amtsråd

P. Ole s en IM eländer
Haderslev byråd

Erik Jessen
Åbenrå byråd

J. J. Paulsen/L. Nielsen
Tønder byråd

SØNDERBORG KØBSTAD
BYRÅDET

Den 21. oktober 1960
J. nr. I. 2069/60.

Sønderborg byråd har med stor interesse gjort sig bekendt med det forslag, der i udvalget er fremsat om Sønderborg Slots istandsættelse og fremtidige anvendelse, og byrådet kan varmt anbefale, at der arbejdes videre efter de retningslinier, udvalget har angivet.

Da Sønderborg by i kraft af sit nære forhold til slottet har en særlig interesse med hensyn til benyttelsen af den foredragssal, der her tænkes etableret, har byrådet besluttet at ville støtte forslaget ved at tilbyde alene at afholde udgiften ved foredragssalens og de tilstødende rums aptering, hvilket er anslået til at ville koste 60.000 kr. Byrådet vil til dette formål afsætte 15.000 kr. i hvert af de kommende fire år, og det er derudover vedtaget, at byrådet, efter at salen er taget i brug, vil yde et årligt tilskud på 4.000 kr. til foredragssalens drift.

Museet på Sønderborg Slot oppebærer allerede et betydeligt årligt tilskud fra Sønderborg by; byrådet er imidlertid sindet at forhøje dette årlige tilskud fra 20.000 kr. til 25.000 kr., og skulle det vise sig, at de særlige forpligtelser, museet agter at påtage sig i forbindelse med opvarmningen og renligholdelsen af »slotsrummene« i nordfløjen, vil gøre yderligere hjælp nødvendig, er byrådet parat til endnu engang at overveje en forhøjelse af de årlige tilskud.

P. b. v.
sign. *A. Andersen.*

Boligministeriets udvalg vedrørende Sønderborg Slot,
Boligministeriet,
København.

Bilag 6:

STATENS LOKALMUSEUMSTILSYN
Prinsens Palæ
Frederiksholms Kanal 12
Telf. Palæ 3304. G. 6829

København K., den 4. oktober 1960.

Til

Boligministeriets udvalg vedr. Sønderborg Slot.

Efter at betænkningen vedrørende Sønderborg Slots istandsættelse og fremtidige anvendelse har været forelagt Statens Lokalmuseumstilsyn, skal man med særlig hensyntagen til slottets anvendelse som museum principielt give tilslutning til forslagets hovedlinier. Tilsynet finder opdelingen af samlingen i 1) samlinger af folkeminder fra Als og Sundeved, 2) sønderjysk historisk samling, og 3) sønderjysk kunstsamling overordentlig naturlig og hensigtsmæssig, ligesom forslagets mulighed for særskilt adgang til hver enkelt af disse samlinger må anses for meget formålstjenlig.

Rummene skulle give mulighed for gode opstillinger, som kan give et indtryk af folkekulturen på Als og Sundeved såvel som af Sønderjyllands plads i nationalhistorien. Hertil kommer, at rundgangen i museets forskellige samlinger synes overordentlig godt planlagt. Med hensyn til opvarmning fremgår det af forslaget, at man sigter mod installation af oliefyr, og man kan ikke undlade at henstille, at varmeanlægget udformes på en sådan måde, at det senere kan tilsluttes et eventuelt fjernvarmenet. Det bør understreges, at regulering af temperatur og fugtighedsgrad har ikke alene betydning for slottets bevaringstilstand, men i lige så høj grad for de museumssamlinger, der er anbragt i det. Dette gælder navnlig i kapellet og i samlingen af kirkeinventar. I øvrigt synes foranstaltningen til sikring af samlingerne mod brand at være tilstrækkeligt effektive, selv om man nok kunne ønske, at det projekterede betondække kommer til at omfatte hele komplekset.

Idet man altså fra tilsynets side fuldt ud akcepterer planen som helhed, vil man dog ikke undlade at pege på enkelte detaljer, der nu eller senere bør tages under overvejelse. Det gælder følgende forhold: a) Indgangsforhold. Der er regnet med billetsalg, katalogsalg, souvenirsalg m. v. i porten (rum 4). Da man må anse det for muligt i den egentlige turistsæson at skaffe museet en betydelig indtægt ved salg af postkort, kataloger og publikationer, forekommer nævnte rum utilstrækkeligt, og salget kunne med større fordel finde sted fra rummet ved hovedindgangen (rum 24), idet man dog bibeholder billetsalget i porten og dermed kontrollen over slottets besøgende, b) Konserveringsforhold. Tilsynet ønsker meget stærkt at understrege de bemærkninger, der er fremsat i betænkningens bilag I, p. 27, hvor man peger på det ønskelige i, at konservering, garager og bolig for en havemand henlægges til rum uden for slottet. Tilsynet vil i den forbindelse især fremhæve, at ingen af rummene i slottet egner sig til modtagelse, konservering og indføring af nyerhvervede genstande, så meget mere som de kontorlokaler, der er til rådighed, må siges kun at tilfredsstille minimale krav. c) Magasinforhold. Selv om den magasinplads, der for øjeblikket er afsat i tagetagen, muligt kan opfylde de øjeblikkelige krav, vil den ud i fremtiden næppe være tilstrækkelig. Tilsynet ønsker derfor at pege på muligheden af, at man ved at gennemføre betondækket over bygningen som helhed (som foreslået i indledningen) vil få mulighed for en betydelig udvidelse, så magasinet kommer til at omfatte tagetagen over

hele nordfløjen og en del af vestfløjen. d) Serveringsforholdene. Så vidt man kan skønne, vil den foreslåede kantine med kantinekøkken blive af så begrænset kapacitet, at det vil blive vanskeligt at gøre det rentabelt, så meget mere som den foreslåede udendørsservering på sydvestre hjørnetårns plads må frembyde en svækkelse af kontrollen med adgangen til museets samlinger og altså en svækkelse af museets sikkerhed, hvorfor den bestemt må frarådes i den foreslåede form. Imidlertid er det vigtigt, at et museum af den her omhandlede størrelsesorden byder sit publikum mulighed for at kunne købe lette forfriskninger. For besøg af skoleklasser vil det i hvert fald være af vigtighed, e) Toiletter. Man finder det ligeledes mindre tilfredsstillende, at man for at komme til udstillingsrummene for folkeminder fra hovedindgangen skal passere toiletterne (rum 20-21).

De nævnte bemærkninger til projektet sigter mod en forbedring af slottets anvendelse som museum og vedrører spørgsmål, der dels forelægges til velvillig overvejelse, dels kan tages op til senere løsning, idet man i nogen grad vil kunne drage nytte af erfaringer, som høstes, når museet er installeret.

Som helhed forekommer forslaget at give så gode muligheder for Sønderborg Slots fremtidige anvendelse, at det i mange henseender kan danne et dansk sidestykke til museet på Gottorp, og Statens Lokalmuseumstilsyn kan give forslaget sin varmeste anbefaling, idet man samtidig bemærker, at tilsynet under museets nyindretning gerne vil holdes underrettet om hovedlinierne i planernes udførelse, ligesom tilsynet tilsiger sin fortsatte støtte og rådgivning, når dette måtte ønskes.

P. T. V.

Sign. *Johannes Brøndsted.*

Bilag J:

HISTORISK SAMFUND
FOR ALS OG SUNDEVED

Sønderborg, den 8. september 1960.

Til

Udvalget vedr. Sønderborg Slot,
v/ formanden, rigsantikvar, professor dr. phil Johs. Brøndsted,
Frederiksholms Kanal, København K.
Prinsens Palæ,

»Historisk Samfund for Als og Sundeved«, der med sine 720 medlemmer er den største lokalhistoriske sammenslutning i området Als, Sundeved og Sønderborg, og som er repræsenteret i udvalget bl. a. ved sin formand, tillader sig i fortsættelse af sin udførlige henvendelse af juli 1960 at fremføre for udvalget følgende stillingtagen til det fra udvalget nu foreliggende udkast til betænkning.

Vort samfund vil meget varmt anbefale de i udkastet fremsatte forslag og planer.

Sønderborg Slot i den foreslåede restaurerede skikkelse vil blive til ære og glæde for det danske folk og vil for kommende slægter være et synligt bevis på, at vi i tider, hvor mange bekostelige opgaver skulle bestrides m. h. t. landets mekanisering, boligbyggeri, læreanstalter o. m. a., samtidig havde øje for, at Danmarks rige fortid ikke burde forsømmes og havde viljen til også at afholde omkostningerne derved.

Et Sønderborg Slot, restaureret efter de linier udkastet angiver, vil med relativt beskedne udgifter kunne bevares værdigt for fremtiden og vil med sin smukke placering på slotsodden forblive et af vore smukkeste og mest monumentale borganlæg.

De vedrørende slottets fremtidige anvendelse fremsatte forslag ønsker vi kraftigt at støtte og anbefale. At det store museum, hvoraf vort samfund er medstifter, fremdeles kan finde plads på slottet og derved gennem sit store besøg skabe en levende institution i slottet, har vi anset som en selvfølge, men den modernisering og sanering af slottets indre, der foreslås, vil i langt højere grad end hidtil skabe smukke og formålstjenlige rammer om de store samlinger, der som bekendt også af museumsbestyrelsen agtes omplacerede og opstillede efter moderne museumsprincipper.

Den foreslåede disposition vedrørende slottes nordfløj (genskabelse af den oprindelige herskabsbolig) forekommer os at være en inspireret tanke og en fortrinlig løsning, ligesom vi varmt kan støtte forslaget om en mindre foredragssal, der er overordentlig påkrævet på dette sted og som også i vid udstrækning vil blive benyttet af vort samfund.

Sluttelig vil vi henlede opmærksomheden på, at det efter vor opfattelse vil være nødvendigt og rimeligt, at der som led i restaureringen blev etableret 1 eller 2 passende lokaler til restaurant eller cafeteria til de mange besøgende skolebørn, foreninger og andre.

Vort historiske samfund, hvis økonomiske kræfter dog er meget beskedne, vil, i det

omfang, dette kan ske formålstjenligt, i enhver henseende tilsige støtte til og stærkt anbefale de værdifulde planer, der vil skabe et stort og varigt kulturelt aktiv i Sønderjylland.

Den store opgaves løsning imødeses af den lokale befolkning også udenfor vor medlemskreds med meget stor glæde og levende interesse.

Ærbødigst

p. s. v.

sign. *Bent Miang,*

formand.